

ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ

TEMEL KAVRAMLAR-..... 2

DAVRANIŞÇI KURAMLAR-22

TEMEL KAVRAMLAR

ÖĞRENME

Organizmanın davranışlarında yaşantı yoluyla meydana gelen nispeten kalıcı izli değişikliklerdir.

Dolayısıyla öğrenmeden bahsedebilmek için;

- ⦿ Ortada bir davranış değişikliği olması gerekmektedir.
- ⦿ Bu davranış değişikliği kalıcılık arz etmelidir.
- ⦿ Bu davranış değişikliği yaşantılar sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır.

Örneğin;

- ▶ Annesini görünce bebeğin susması
- ▶ Limon görünce kişinin ağzının sulanması

EĞİTİM

- ⦿ Yaşantılar yoluyla bireyin istendik bir davranış oluşturma ya da mevcut bir davranışı değiştirme sürecidir.

Örneğin;

- ▶ Bir çocuğa tuvalet alışkanlığı kazandırmak
- ▶ Bireyin yabancı dil öğrenmesi

DAVRANIŞ

- ⦿ Organizmanın uyarıcıya verdiği her türlü karşılıktır.
- ⦿ Doğrudan gözlemlenebilen davranışlara “açık”, doğrudan gözlemlenemeyen davranışlara ise “kapalı” davranış denir.

Örneğin;

- ▶ Dans etme, gülme, okuma, düşünme, sevmeye, kalbin atması, sindirim sisteminin çalışması...

Öğrenilmiş Davranışlar

İstendik (Olumlu): Planlı, eğitim sonucu ya da gelişigüzel kültürlenme ile ortaya çıkan öğrenilmiş davranışlar

Örneğin;

► Yürüme, konuşma, yazma, eleştirel düşünme...

İstenmedik (Olumsuz): Hatalı eğitim ya da kötü kültürlenme ile ortaya çıkan öğrenilmiş davranışlar

Örneğin;

► Hırsızlık yapmak, küfretmek, kötü alışkanlıklar edinmek...

Öğrenilmemiş Davranışlar

Doğuştan getirilen davranışlar: İçgüdü, refleks, homeostatik denge.

Örneğin;

► Diz kapağına vurulunca organizmanın ayağını kaldırması

- ▶ Yüzümüze rüzgâr geldiğinde gözümüzü kırpmamız
- ▶ Vücut ısıımız düştüğünde titrememiz

Geçici davranışlar: İlaç, hastalık, alkol, uyuşturucu vs. etkisi altındaki davranışlar

Örneğin;

- ▶ Alkol etkisiyle bireyin korkusuz tavırlar sergilemesi
- ▶ Ayağı kırılan birinin uzun süre yürüyememesi

REFLEKS

- ⦿ Bir uyarıcı karşısında gösterilen ani, basit, istem dışı tepkilerdir. Uyarıcısı ve tepkisi bellidir.

Örneğin;

- ▶ Şimşek çaktığında irkilme

İÇGÜDÜ

- ⦿ Türün tüm bireylerinde görülen uyarıcısı belli olmayan karmaşık davranışlardır.

Örneğin;

- ▶ Ağ örme, bal yapma, kış uykusu, hayvanların avlanması...

UYARICI

- Organizmanın duyu organları tarafından algılayarak tepki göstermesine yol açan her türlü tepkidir.

Örneğin;

- ▶ Öğrencide heyecanlanma tepkisine yol açan sınav kâğıdı
- ▶ Köpekte salgilama tepkisine yol açan et

TEPKİ

- ▶ Organizmanın uyarıcıya karşı gösterdiği açık ya da kapalı her türlü davranıştır.

Örneğin;

- ▶ Kedilerden korkan birinin kedi görünce yolunu değiştirmesi

1. Öğrenen ile İlgili Faktörler

Türe Özgü Hazıroluş

- ⦿ Bir organizmanın istenilen davranışı göstermek için gerekli biyolojik donanımına sahip olması durumudur.

Örneğin;

- ▶ Bir karganın konuşmayı öğrenememesi
- ✓ İnsanlar aynı türün üyeleri olduğundan insanlar arasındaki farklılıklar türe özgü hazıroluş kavramıyla açıklanamaz.

Olgunlaşma

- ⦿ Organizmanın, öğrenme yaşantılarından bağımsız olarak, kalıtımın etkisiyle kendinden beklenen görevleri yerine getirebilecek bilişsel ve fiziksel düzeye gelmesidir.

Örneğin;

- ▶ Çocukların tuvalet alışkanlığını kazanabilmek için belli bir yaşa (yaklaşık 3 yaş) gelmelerinin gerekmesi

Not: Olgunlaşmanın kendisi öğrenme değildir ama olgunlaşma, öğrenmenin ön koşuludur.

- ⦿ Olgunlaşma olmadan öğrenme gerçekleşmez.

Genel Uyarılmış Hâli ve Kaygı Düzeyi

- ⦿ Organizmanın dışarıdan gelen uyarıcılara açık olma, bunları alma düzeyidir.

Örneğin;

- ▶ Gereğinden fazla sıcak olan bir ortamın bireyin uykusunu getirerek, okuduklarını anlamaması, yani öğrenmesi için gerekli uyarılmışlık hâlini olumsuz etkilemesi

Not: Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için bireyin uyarılmışlık düzeyi orta düzeyde olmalıdır. Çok yüksek ya da çok düşük uyarılmışlık, öğrenmeyi olumsuz etkiler.

Geçmiş Yaşantılar

- ⦿ Organizmanın bir alandaki önceki bilgi, beceri ve deneyimlerinin olumlu ya da olumsuz transfer (aktarım) veya ileriye ya da geriye ket vurma yollarıyla öğrenmeyi etkilemesidir.

Transfer (Aktarım)

Olumlu Transfer

Önceden öğrenilmiş bilginin yeni bilginin öğrenilmesini kolaylaştırmasıdır. İleriye etkin kolaylaştırma veya geriye etkin kolaylaştırma şeklinde gerçekleşebilir.

İleriye etkin kolaylaştırma: Eski bilginin yeni bilgideki yetkinliği artırmasıdır.

Örneğin;

- Fotoğraf makinesini iyi kullanan birinin kamera ile kolayca ve etkili bir şekilde çekim yapabilmesi

Geriye etkin kolaylaştırma: Yeni bilginin eski bilginin daha etkili ve yetkin bir şekilde kullanılmasını sağlamasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin çarpma-bölme işlemlerini yaptıktan sonra daha önce öğrendiği toplama-çıkarma işlemlerini de daha kolay ve hızlı yapması

Olumsuz Transfer

Önceden öğrenilmiş bilginin yeni bilginin öğrenilmesini zorlaştırmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Gitar çalmayı kendi kendine ve notasız öğrenen birinin daha sonra katıldığı bağlama kursunda kurallı ve notalarla bağlama çalmayı öğrenmekte zorlanması
- ▶ Tuşlu telefon kullanmaya alışmış birinin akıllı telefon kullanmakta zorlanması
- ▶ Manuel vitesli otomobil kullanmaya alışmış birinin otomatik vitesli otomobili kullanmakta zorlanması

Ket Vurma (Bozucu Etki)

İleriye Ket Vurma

Eski bilginin yeni bilgiyi unutturmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Yeni bir okula nakil olan ve okul numarası değişen bir öğrencinin numarası sorulduğunda eski okul numarasını söylemesi

Geriyeye Ket Vurma

Yeni bilginin eski bilgiyi unutturmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin İngilizce dersinde zıtlık bağlaçlarını öğrendikten sonra daha önce öğrendiği neden-sonuç bağlaçlarını unutması

Not: Transfer (Aktarım) ile ket vurma birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Transfer

- ⦿ Önceki öğrenmelerin sonraki öğrenmeleri kolaylaştırması veya zorlaştırması söz konusudur.
- ⦿ Öğrenme süreci devam etmektedir, tamamlanmamıştır.
- ⦿ Öğrenmeyle ilgilidir.

Ket Vurma

- ⦿ Öğrenmelerin birbirinin hatırlanmasına engel olması söz konusudur.
- ⦿ Öğrenme süreci sona ermiştir.
- ⦿ Hatırlama veya unutmayla ilgilidir.

Not: Transfer (Aktarım) ve ket vurmanın yanı sıra öncelik ve sonralık etkisi de öğrenmeye etki eden faktörlerdendir.

Öncelik Etkisi

İlk öğrenilen bilginin daha iyi hatırlanmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin ezberlemesi gereken 30 İngilizce sözcükten oluşan bir listedeki ilk 5 sözcüğü kolayca hatırlaması

Sonralık Etkisi

Son öğrenilen bilginin ilk öğrenilene göre daha iyi hatırlanmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin ezberlemesi gereken 30 İngilizce sözcükten oluşan bir listedeki son 5 sözcüğü kolayca hatırlaması

Güdülenme

- ⦿ GÜdü, organizmayı harekete geçiren güç, güdülenme ise organizmayı bir işe başlatan, işi devam ettiren her türlü içsel ve dışsal güçtür.
- ⦿ GÜdüler, birincil ve ikincil olarak ikiye ayrılır:

Birincil güdüler: Doğuştan getirilen, öğrenilmemiş, fizyolojik, yaşamsallık arz eden, insanlarda ve hayvanlarda ortak olan, birincil pekiştireçlerle karşılanan güdülerdir.

Örneğin;

- ▶ Cinsellik, açlık, susuzluk, ısınma...

İkincil güdüler: Öğrenilmiş, sosyal ya da psikolojik güdü olarak da bilinen, doğrudan yaşamsallık ifade etmeyen, bireyden bireye, toplumdan topluma değişebilen, ikincil pekiştireçlerle karşılanan güdülerdir.

- ✓ İkincil güdüler, birincil güdüler sayesinde var olurlar.

Örneğin;

- ▶ Başarılı olma, saygınlık, zenginlik, dikkat çekme, bilme...

- Güdülenme ise içsel ya da dışsal olabilir.

İçsel Güdülenme

- ⦿ Bireyin kendi içinden gelen bir istek ve gle davranışa yönelmesidir.
- ⦿ İçsel güdülenmeyle edinilen bir davranış, dışsal güdülenmeye göre daha kalıcı ve daha etkilidir.
- ⦿ İstek, merak, haz alma, mutlu olma, ilgi gibi eğilimlerle gerçekleşir.
- ⦿ ödül beklentisi yoktur.

Örneğin;

- Uzay bilimlerine ilgi duyan bir öğrencinin herhangi birinin yönlendirmesi olmaksızın internetten araştırma yapması

Dışsal Güdülenme

- ⦿ Organizmanın çevrenin etkisiyle davranışa yönelmesidir.
- ⦿ ödül beklentisi vardır.

Örneğin;

- Bir ilkokul öğrencisinin, babası kızmasın diye, ödevlerini yapması
- Bir ğrencinin sınavlara annesinin söz verdiği bisiklete sahip olmak için alışması

Dikkat

- ⦿ Bilinçli düşüncenin belirli bir uyarıcıya veya noktaya odaklanması ya da belli yöndeki uyarıcıları almaya yönelmedir.
- ⦿ Dikkat, algıda seçiciliği sağlar. yani dikkat ettiğimiz şeyi algılarız.

Bireyin dikkat düzeyinde;

- ⦿ Bireyin iç dünyası (İlgileri, gereksinimleri, kişisel özellikleri vs.) ve Dış çevre (Uyarıcının boyutları, şiddeti, farklılığı vs.) önemli rol oynar.

Örneğin;

- ⦿ Belirli bir bankada işi olan birinin tüm dikkatini birçok banka içinden sadece işinin olduğu bankaya yoğunlaştırması

Yaş ve Zekâ

- ⦿ Bireyin içinde bulunduğu yaşın ve zekâ düzeyinin öğrenmesini etkilemesidir.
- ⦿ İnsanın öğrenme hızı ve kapasitesi belirli bir yaşa kadar artar, belirli bir yaştan itibaren düşmeye başlar.
- ⦿ İnsanın zekâ düzeyi arttıkça öğrenme hızı ve kapasitesi de artar.

Örneğin;

- 18 yaşındaki birinin bir metni 72 yaşındaki birine göre daha kolay okuyabilmesi ve daha iyi anlayabilmesi.
- Zekâ düzeyi yüksek birinin bir soruna, zekâ düzeyi düşük olan birine göre daha hızlı ve daha etkili çözüm üretebilmesi.

2. Öğrenme Yöntemiyle İlgili Faktörler

Konunun Yapısı

- Konunun anlamlı ve kolayca birbiriyle ilişkilendirilebilir nitelikte sunulmasıdır.
- Konunun yapısına göre öğrenme yöntemi; konuyu parçalara bölerek çalışma ve bütün hâlinde çalışma olarak ikiye ayrılır.

Örneğin;

- Tarih dersinde Osmanlı Tarihi'nin dönemlere ayrılarak anlatılması
- Almanca sözcük dağarcığının geliştirmek isteyen birinin sözcükleri küçük gruplara ayırarak çalışması

Öğrenmeye Ayrılan Zaman

- ⦿ Öğrenme için kullanılacak olan zamanın hangi şekilde organize edileceğini belirten faktördür.

Aralıklı ve toplu çalışma olarak ikiye ayrılır:

Aralıklı Çalışma: Öğrenmeyi zamana yayarak yapılan çalışmadır. Öğrenmenin kalıcılığı için aralıklı çalışma, daha etkilidir.

Örneğin;

- ▶ YKS'ye hazırlanan bir öğrencinin toplam bir yıllık sürede kırk beşer dakikalık bölümlerden oluşacak şekilde günde 3 saat ders çalışması

Toplu çalışma: Öğrenmeye ayrılan zamanın tek seferde kullanılmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Bir üniversite öğrencisinin vize ve final sınavlarına sınavlardan önceki hafta toplu olarak çalışması

Geri Bildirim (Dönüt)

- ⦿ Öğrenme durumlarında öğrenmenin ne kadar ve ne şekilde gerçekleştiğinin öğrenene bildirilmesidir.
- ⦿ Davranışın hemen ardından yapılmalıdır.
- ⦿ Anında verilmelidir.
- ⦿ Kapsamlı, pekiştirici, güdüleyici ve düzeltici olmalıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin, hazırlamakta olduğu bir projeyle ilgili zaman zaman öğretmenine danışması, projenin çeşitli aşamalarında öğretmenin yönlendirmeleriyle proje üzerinde gerekli düzeltme ve düzenlemeleri yapması

Etkin Katılım

- ⦿ Öğrencinin öğrenilecek olan konu ile etkileşime geçmesidir.
- ⦿ Bu etkileşim dinleme, okuma, yazma, anlatma, yapma şeklinde gerçekleşebilir.
- ⦿ Dinlemede öğrenci pasif, öğrenme zayıftır.
- ⦿ Dinlemeden yapmaya doğru gidildikçe öğrencinin etkinliği de artar, öğrenmesi de.

- ⦿ Öğrenci ne kadar aktif ise konuyu hatırlama düzeyi de o kadar artar.
- ⦿ Öğrencilere, etkinlik hazırlatma, sunum yaptırma, tartışma ortamları hazırlama vb. etkinlikler yaptırılması öğrenme sürecinin etkililiğini ve öğrenci başarısını artırır.
- ⦿ En etkili öğrenme tüm duyu organlarının öğrenme sürecinde aktif olduğu yaparak, yaşayarak öğrenmedir.

Örneğin;

- Bir İngilizce dersinde öğretmenin öğrencilerin birbirleriyle İngilizce konuşmalarını sağlaması, dersin konusunu tahtaya yazarak anlatmasından çok daha fazla etkin katılım ve daha etkili ve kalıcı öğrenmeler sağlar.

3. Öğrenme Malzemesiyle İlgili Faktörler

Algısal Ayırt Edilebilirlik

- ⦿ Öğrenme malzemesinin diğer uyarıcılardan ayırt edilebilme düzeyinin öğrenme üzerindeki etkisini ifade eder.
- ⦿ Malzeme, ne kadar ayırt edilebilirse o kadar kolay algılanır.
- ⦿ Algısal ayırt edilebilirlikte temel amaç, dikkat çekmedir.

Örneğin;

- Bir metinde verilmek istenen asıl mesajın metnin ana biçiminden farklı bir tonda, vurguda ya da renkte verilmesi
- Öğretmenin konuyu anlatırken önemli gördüğü noktalarda sesini yükseltmesi

Çağrışımsal Anlam (Anlamsal Çağrışım)

- ⦿ Öğrenilecek olan yeni bilginin organizmanın zihninde çağrışım oluşturmaları, yeni öğrenmenin önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmesidir.
- ⦿ Yeni öğrenme ile önceki öğrenmeler ne kadar ilişkilendirilebilirse öğrenme o kadar kolay gerçekleşir.
- ⦿ Çağrışımsal anlam bireye özgüdür.
- ⦿ Önceki öğrenmelerle ilişkilendirilemeyen yeni öğrenmeler, unutulur.

Örneğin;

- Türkçe dersinde öğretmenin öğrencilere yeni bir kavramı öğretirken kavramın, öğrencilerin çağrışım yapabilecekleri etimolojik kökenini de öğretmesi

Telaffuz Edilebilirlik

- ⦿ Öğretilecek olan bir malzemenin, açık, anlaşılır ve okunur olmasıdır.
- ⦿ Öğrenme malzemesinin sahip olması gereken en temel özelliktir.

Örneğin;

- ⦿ Bir sınıf öğretmenin küresel iklim değişikliği konusuyla ilgili bir metni ilkokul öğrencilerinin anlayabileceği, onların bildiği sözcüklerden oluşacak şekilde sadeleştirmesi

Kavramsal Gruplama

- ⦿ Öğrenme malzemesinin birbiriyle ilişkilendirilebilecek şekilde gruplandırılmasıdır.
- ⦿ Kavram haritaları, şemalar, tablolar, diyagramlar vs. yardımıyla yapılır.
- ⦿ Gruplandırılmış bilgiler, gruplandırılmamış olanlardan daha kolay öğrenilir, daha kolay hatırlanır.

Örneğin; Maddenin Hâlleri = Katı → Sıvı → Gaz

DAVRANIŞÇI KURAMLAR

- ⦿ Öncüsü Watson'dur.
- ⦿ Davranışı öğrenme kuramı öğrenmeyi, bir uyarıcının olması, bu uyarıcıya bir tepkinin verilmesi ve verilen tepkinin pekiştirilmesi olarak özetlenebilecek bir formülle ele almaktadır.
- ⦿ Davranışçılara göre; düşünme, algılama, hatırlama, dikkat, yorumlama gibi süreçler öğrenmenin konusu değildir.
- ⦿ Davranışı basit bir kuralla açıklar: Uyarıcı-Tepki (U-T) bağı.
- ⦿ Öğrenmeye ilişkin görüşlerini, Locke'un "İnsan boş bir levha gibidir; ne kadar işlenirse o kadar iz kalır." sözüne referansla "tabula rasa (boş levha)" kavramına dayandırır.
- ⦿ Davranışçılara göre organizma çevre tarafından koşullanır. Bu nedenle davranışçılar, "çevreciler" olarak da bilinir.
- ⦿ Davranışçılara "atomcular" da denir. Bunun nedeni davranışın en küçük parçalarına ayrılrsa bile yine bir U-T bağının görülebileceğine ilişkin görüşleridir.
- ⦿ Davranışçılara göre insan ile hayvan öğrenmesi arasında bir fark yoktur. Bu nedenle görüşlerini savunurken insan-hayvan ayrımı yapmaksızın "organizma" tabirini kullanır.
- ⦿ Öğrenmenin yerine "koşullanma" ifadesini tercih eder.

Tepkisel (Klasik) Koşullanma

- ⦿ Nötr bir uyarıcının doğal bir uyarıcıyla eşleşmesi sonucunda koşullu uyaran hâline gelmesi durumudur.
- ⦿ Ivan Pavlov'un köpeklerle yaptığı deney, temelini oluşturur.

Koşullanma Süreci

Nötr Uyarıcı

- ⦿ Koşullanma öncesinde organizmada herhangi bir tepkiye yol açmayan uyarıcıdır.

Koşulsuz (Doğal) Uyarıcı

- ⦿ Organizma için doğal olan ve organizmanın doğal olarak tepkide bulunduğu uyarıcıdır.

Koşulsuz (Doğal) Tepki

- ⦿ Organizmanın doğal ortamda koşulsuz uyarıcıyı aldığı anda gösterdiği doğal tepkidir.

Koşullu Uyarıcı

- ⦿ Başlangıçta nötr bir uyarıcı iken koşulsuz bir uyarıcı ile eşleşmesi nedeniyle, bu koşulsuz uyarıcının organizmada meydana getirdiği tepkiyi tek başına ortaya çıkarma gücü kazanan uyarıcıdır.

Koşullu Tepki

- Organizmanın koşullanma sürecinden sonra, başlangıçta tepki vermediği uyarıcıya karşı vermeye başladığı tepkidir.
- Öğrenilmiştir.

Pavlov'un meşhur deneyinde;

- ▶ Et, koşulsuz uyarıcı, köpeğin salya akıtma davranışı koşulsuz tepkidir.
- ▶ Koşullanma öncesinde zil, nötr uyarıcıdır. (Köpek, zile herhangi bir tepkide bulunmaz.)
- ▶ Köpeğe zil ile et önce birlikte verilir ve ardından sadece zil verilir. Bu aşamada zil artık koşullu uyarıcı, salya akıtma da köpeğin zile karşı gösterdiği koşullu tepki olmuştur.

Limon yediği için yüzünü buruşturan bir bebeğin bu olaydan sonra bütün hâlinde bir limonu görünce de yüzünü buruşturmasında;

- ▶ Limon, koşulsuz uyarıcıdır.
- ▶ Bebeğin limon yediğinde yüzünü buruşturması, koşulsuz tepkidir.
- ▶ Bütün hâlinde bir limon, koşullu uyarıcıdır.
- ▶ Bebeğin bütün hâlinde bir limonu görünce yüzünü buruşturması, koşullu tepkidir.
- ▶ Tüm bu olaylar yaşanmadan önce ise limon bebek için nötr uyarıcıydı.

Klasik Koşullanma İlkeleri

Bitişiklik

- ⦿ Nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcının (köpek deneyinde zil ve etin) birlikte verilmesidir.

Pavlov'a göre;

- ⦿ Nötr uyarıcı daima koşulsuz uyarıcıdan önce verilmelidir. Aksi takdirde habercilik sağlanmaz ve koşullanma gerçekleşmez. (Sırasal bitişiklik)
- ⦿ Nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı arasında en az 5, en çok 30 saniye beklenmelidir. Bu süre aşıldığı oranda koşullanmanın gerçekleşme olasılığı düşer. (Zamansal bitişiklik)

Örneğin;

- ▶ Bir anne çocuğuna uyku saatinin geldiğini söylemeden önce çocuğun bulunduğu odanın ışığını kapatmaktadır. Böylece çocuk, ışığın kapanmasından uyku vaktinin geldiğini anlamakta ve o sırada her ne yapıyorsa bırakarak yatağına yönelmektedir.

Bitişiklik İlişkisi Kurma Yolları

Eş Zamanlı Koşullanma

Nötr ve koşulsuz uyarıcının aynı anda verilmesidir.

Örneğin;

- Zil ve et köpeğe aynı anda verilir.

İze (Kısa Zaman Aralıklı) Koşullanma

Önce nötr, ardından koşulsuz uyarıcının verilmesidir.

Örneğin;

- Zil bir süre et olmadan çalınır ve durdurulur, bundan hemen sonra da et verilir.

Gecikmeli Koşullanma

Nötr uyarıcı verilmeye devam edilirken koşulsuz uyarıcının verilmesidir.

Örneğin;

- Zil çalınmaya başlanır, zil çalmaya hâla devam ederken et verilir.

Habercilik

- ⦿ Koşullanma sürecinin koşullu uyarıcının kendisinden sonra bir doğal uyarıcının geleceğini organizmaya haber verecek şekilde düzenlenmesidir.
- ⦿ Olumlu veya olumsuz olabilir.

Olumlu Habercilik (İleriye Koşullanma)

Koşullu uyarıcının önce verilerek koşulsuz uyarıcının geleceğini haber vermesidir.

Örneğin;

- Zil (koşullu uyarıcı) çalındığında organizmanın et (koşulsuz uyarıcı) verileceğini anlaması
- Çocuğun iğneyi görünce az sonra acı hissedeceğini düşünmesi

Olumsuz Habercilik (Geriye Koşullanma)

Koşullu uyarıcının koşulsuz uyarıcının biteceğini haber vermesidir.

Örneğin;

- ▶ Hakemin 90 dakikanın sonunda çaldığı düdüğün (koşullu uyarıcı) maçın sona erdiği (koşulsuz uyarıcı) anlamına gelmesi
- ▶ Güneş açmasının yağmurun kesileceğini haber vermesi

Pekiştirme

- ⦿ Belli bir uyarıcı karşısında yapılan davranışın tekrarlanma olasılığının artırılmasıdır.

Tepkisel koşullanmada;

- ⦿ Pekiştireç, diğer davranış kuramların aksine, davranıştan önce verilir.
- ⦿ Pekiştireç, koşulsuz uyarıcıdır (örneğin et).
- ⦿ Organizma, davranışa karşılık olarak pekiştireç almaz, pekiştirece göre davranışta bulunur.
- ⦿ Koşulsuz uyarıcı (pekiştireç), nötr uyarıcı ile eşleşerek (ör. et-zil) koşullu tepkiyi ortaya çıkarır.

Birincil Pekiştireç

Koşulsuz uyarıcının kendisidir. Organizmada doğal (öğrenilmemiş) tepki doğurur.

Örneğin;

Elini arı sokan (arı sokması: koşulsuz uyarıcı) birinin canının yanması (doğal tepki)

İkincil Pekiştireç

Koşullu uyarıcının kendisidir. Organizmada koşullanmış (öğrenilmiş) tepki doğurur.

Örneğin;

Birinin arı (koşullu uyarıcı) gördüğünde canının yandığını hissetmesi (koşullu tepki)

Genelleme (Uyarıcı Genellemesi)

- ⦿ Organizmanın, koşullandığı uyarıcı gibi olan diğer uyarıcılara da aynı tepkiyi vermesidir.
- ⦿ Tepkisel koşullanmada genelleme uyarıcıya karşı yapıldığından “uyarıcı genellemesi” olarak bilinir.

Örneğin;

- Yaptığı bir doğa yürüyüşünde karşısına çıkan ve daha önceden bilmediği bir otu yiyen ve bundan dolayı midesi bulanana birinin bir daha bilmediği hiçbir otu yememesi

Ayirt Etme

- ⦿ Organizmanın birçok uyarıcı içinden sadece daha önce yaşantı geçirmiş olduğu (koşullandığı) uyarıcıya tepki vermesidir.

Örneğin;

- Kötü bir havada yaptığı bir uçak yolculuğu esnasında uçağın inişte zorlanması nedeniyle uçağa binmekten korkan ve bu nedenle uçağa binmeyen birinin bir süre sonra uyarıcıları ayirt ederek sadece kötü hava koşullarında uçak yolculuğu yapmamaya başlaması

Sönme

- ⦿ Koşulsuz uyarıcının uzun süre verilmemesi sonucu koşullu tepkinin azalarak ortadan kalkmasıdır.

Örneğin;

- Bir sabah okula giderken birçok köpeğin kendisine doğru havlayarak koşması nedeniyle çok korkan bir çocukta köpek korkusu oluşmuş fakat diğer günler aynı olay tekrarlanmayınca çocuğun korkusu giderek azalmış ve bir süre sonra tamamen yok olmuştur.

Alışma (Duyusal Uyum)

- ⦿ Koşullanma gerçekleştikten sonra uzun bir süre koşullu uyarıcının tek başına (koşulsuz uyarıcı olmaksızın) verilmesi durumunda organizmada daha önce ortaya çıkmış olan koşullu tepkinin azalmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğretmenin havasız bir sınıfa girdiğinde kokudan rahatsız olması fakat sınıfta bir süre kaldıktan sonra duyduğu rahatsızlığın azalması

Duyarsızlaşma (Psikolojik Uyum)

- Organizmanın psikolojik uyaranlara alışarak bir süre sonra tepki vermemesidir.

Örneğin;

- Karanlıktan korkan birinin uzun süre karanlık bir ortama maruz kaldıktan sonra bu korkusunun ortadan kalkması
- ✓ Not: Alışma, duyu organlarındaki tepki azalmasını ifade ederken duyarsızlaşma psikolojik süreçlerdeki tepki azalmasını ifade eder.

Kendiliğinden Geri Gelme

- Organizmanın, koşullu uyarıcı ile yeniden karşılaşması sonucu sönmüş bir tepkiyi yeniden ortaya çıkarmasıdır.

Örneğin;

- Köpekler tarafından kovalandığında korkup köpek korkusu geliştiren, bu olay tekrarlanmayınca bu korkusu sönen fakat daha sonra bir kez daha köpek tarafından kovalanan birinin yeniden köpek korkusu geliştirmesi

Duyusal Ön Koşullanma

- ⦿ Nötr olan iki uyarıcının koşullanma gerçekleşmeden önce eşleşmesi sonucunda organizma tarafından uyarıcılardan herhangi birine koşullanma gerçekleştirdiğinde, onunla ilgili olan diğer nötr uyarıcıya da koşullanmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Okuldan her gün arkadaşıyla birlikte dönen birinin bir gün eve yalnız dönerken trafik kazası geçirmesi ve bu olaydan sonra sadece o kavşaktan geçerken değil, kaza yaptığında arkadaşı yanında olmasa da aynı zamanda eve genellikle birlikte yürüdüğü arkadaşını (ilişkili diğer nötr uyarıcı) görünce de korkması

Garcia Etkisi (Olumsuz Tat Koşullanması)

- ⦿ Organizmanın bir olayla ilgili yaşanan olumlu ya da olumsuz durumun, aradan bitişiklikle açıklanamayacak kadar çok süre geçtikten sonra bile koşullanma gerçekleştirmesidir. Garcia bu ilkeyi ortaya koyarak koşullanmanın gerçekleşmesi için nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı arasında zamansal bir bitişikliğin olmak zorunda olmadığını ortaya koymuştur.
- ⦿ Garcia, klasik koşullanmadaki “bitişiklik” ilkesine karşı çıkmıştır.

Örneğin;

- Akşam midesi bulanan birinin bu durumunu öğle yemeğinde içtiği çorbaya bağlaması ve bu nedenle uzunca bir süre çorbadan tiksinişmesi

Birleşik Koşullanma

- ⦿ Koşullanma sürecine birden fazla nötr uyarıcının dahil edilmesiyle birlikte organizmanın tüm uyarıcılara koşullanma gerçekleştirmesidir.

Örneğin;

- ⦿ Bir kamyonetin yayaya çarpmamak için kornaya basıp ani fren yaptığını, buna rağmen yayaya çarptığını gören birinin hem korna sesine hem de fren sesine karşı koşullanarak bir daha ne zaman bu sesleri duysa korkması

Öğrenilmiş Çaresizlik

- ⦿ Organizmanın bir problemi çözmek için yaptığı başarısız denemelerden sonra bir daha ne yaparsa yapsın başarılı olamayacağını düşünerek denemekten vazgeçmesidir.
- ⦿ Organizma ne kadar çaba harcarsa harcasın durumu değiştiremeyeceğini öğrenerek pasif kalmayı tercih eder.

Örneğin;

- Yazdıklarını yayımlatmak için birçok kez yayınevlerinin kapısını çalan ve eli boş dönen birinin son denemesinin ardından “Ne yaparsam yapayım bir kitabım yayımlanmayacak. Ben kötü bir yazarım”. diyerek bir daha çaba göstermemesi

Üst Düzey Koşullanma

- ⦿ Organizmanın koşullandığı bir uyarıcının yeni bir nötr uyarıcıyla eşleşerek yeni bir koşulanmaya yol açmasıdır.
- ⦿ Üst düzey koşullanmada koşulsuz uyarıcı, nötr uyarıcıyı koşullu hâle getirdiği için koşulsuz uyarıcı gibi davranır.

Örneğin;

- Kendisine sürekli çikolata aldığı için dedesini seven bir çocuğun sonraları dedesinin yanında gördüğü dedesinin kardeşini de sevmesi

Kendini Gerçekleştiren Kehanet (Pygmalion Etkisi)

- Organizmanın kendisiyle ilgili sahip olduğu düşünceyi haklı çıkaracak davranışlar sergilediği için beklentisinin doğru çıkmasıdır. Kendini gerçekleştiren kehanet, düşüncenin davranışla doğrulanmasıdır.

Örneğin;

- Karşı cinsten biriyle duygusal bir ilişki yaşamasının mümkün olmadığını düşünen birinin, karşı cinsle karşılaştığında tam da düşündüğü sonuçla karşılaşması, karşısındaki kişinin ondan uzak durması ve ilişkinin başlamadan bitmesi

Tepkisel Koşullanmayı Sınırlandıran Faktörler

Engelleme

- İlk verilen uyarıcının yeni uyarıcıya engel olması nedeniyle koşullanmanın gerçekleşmemesidir.

Örneğin;

- Bir otomobil almak için eşiyle birlikte oto galerileri dolaşan birinin gördüğü ilk otomobili çok beğenmesi, bu nedenle eşinin daha sonra gösterdiği hiçbir otomobili beğenmemesi

Gölgeleme

- ⦿ Koşullanma esnasında koşulsuz uyarıcının aynı anda birden fazla uyarıcıyla eşleşmesi ve bunlardan sadece birinin koşullu uyarıcı olarak işlev görüp diğer uyarıcıların bu işlevi görememesidir.

Örneğin;

- ▶ İğne yaptırmaktan çok korkan birinin geçirdiği boğaz enfeksiyonunun verdiği acıya dayanamayıp iğne yaptırmaya razı olması

Tepkisel Koşullanmayı Ortadan Kaldırma Yöntemleri

Karşıt Koşullama

- ⦿ Koşullanma sürecinde organizmaya koşulsuz uyarıcının tersi bir uyarıcı verilerek koşullu tepkinin tersinin ortaya çıkarılmasıdır.
- ⦿ Olumsuz tepkilerin olumluya çevrilmesi söz konusudur.

Örneğin;

- ▶ Öğretmeninin sert ve katı tutumları nedeniyle derse karşı olumsuz tutum geliştiren bir öğrencinin öğretmeninin değişmesi ve yeni öğretmenin öncekinin aksine oldukça ılımlı ve sevecen olması

nedeniyle öğrencinin derse karşı olumsuz tutumunu değiştirerek dersi dikkatle dinlemeye başlaması

Sistemik Duyarsızlaştırma

- Organizmada korku gibi olumsuz duygulara yol açan uyarıcıların organizmaya belirli bir süre içinde yavaş yavaş verilmesiyle organizmadaki olumsuz duyguların ortadan kaldırılmasıdır.
- Klasik koşullanma yoluyla öğrenilen korku, fobi, kaygı gibi duyuşsal tepkilerin ortadan kaldırılmasında kullanılır.

Örneğin;

- Köpek korkusuna sahip birinin bu korkusunu ortadan kaldırmak için bireye önce köpeklerle insanların ilişkilerini gösteren videolar izletilmesi, ardından bireyin köpeklerin olduğu bir ortamda güvendiği kişilerle birlikte güvenli bir şekilde köpeklerle etkileşim kurmasının ve bireyin bir köpeği belirli bir mesafeden sevmesinin sağlanması ve sonunda bireyin köpek korkusunun ortadan kalkması

Maruz Bırakma (Karşı Karşıya Getirme)

- Organizmada oluşmuş korku gibi koşullu tepkilerin sönmesi için korkuya yol açan koşullu uyarıcının organizmaya uzun süre ve doğrudan verilmesidir.

Örneğin;

- Yüzme bilen, havuzda yüzme konusunda bir sorunu olmayan ama denizden çok korkan birinin aniden denize atılması
- Yükseklik korkusu olan birinin çok yüksek bir yerde bir süre tek başına kalmasının sağlanması
- Hayvanlardan korkan bir çocuğun hayvanat bahçesine götürülerek korkusu azalıncaya kadar kalmasının sağlanması

İtici Uyarıcıya Koşullama

- ⦿ Organizmanın koşullandığı uyarıcının arzu edilirliliğini azaltmak için bu uyarıcının istenmeyen (itici) bir uyarıcı ile eşleştirilmesidir.

Örneğin;

- Bebeğinin emzik alışkanlığını ortadan kaldırmak isteyen bir annenin emziğin ucuna acı biber sürmesi

Bıktırma

- ⦿ İstenmeyen bir davranışın organizmaya bıkana kadar yaptırılarak organizmanın istenmeyen davranışı terk etmesinin sağlanmasıdır.

Örneğin;

- Bir babanın, kâğıt yırtmaktan çok zevk alan çocuğunun bu davranışı söndürmek için evdeki işe yaramayan bütün defterleri, kitapları çocuğun önüne koyarak çocuğa hepsini yırtabileceğini söylemesi

Sönmesini Bekleme

- ⦿ Koşullu uyarıcının uzun bir süre tek başına verilmesi sonucu koşulsuz uyarıcıyı alamayan organizmada koşullu tepkinin azalarak zamanla ortadan kalkmasıdır.

Örneğin;

- Çocuğunun istediğini ağlayarak yaptırma davranışını ortadan kaldırmak isteyen bir annenin çocuğun istediği şey olmadığında ağlama davranışına hiçbir tepki vermemesi ve bir süre sonra çocuğun istediği şeylerin olması için ağlama yöntemini kullanmaktan vazgeçmesi

Edimsel Koşullanma

- ⦿ Organizmanın belirli bir davranışı ortaya koyduktan sonra meydana çıkan uyarıcıların söz konusu olan davranışı pekiştirmesi üzerinedir.
- ⦿ Skinner, edimsel koşullanma kuramını, Thorndike'in etki yasasını temel alarak oluşturmuştur.

- ⦿ Etki yasasına göre organizmanın aktif olarak ortaya koyduğu edimler/davranışlar, bu davranışların sonuçları tarafından şekillenir.
- ⦿ Tatmin getiren davranışların tekrarlanma olasılığı artar, tatmin getirmeyen davranışların tekrarlanma olasılığı azalır.

Skinner'a göre;

- ⦿ Pekiştirme sayesinde koşullanma yoluyla organizmaya tüm davranışlar öğretilir.
- ⦿ Organizmanın kişiliğinin oluşması koşullanma ile gerçekleşir.
- ✓ Not: Tepkisel koşullanmada davranış önceden organizmaya sunulan uyarıcı tarafından kontrol edilir. (Köpeğe bir miktar et verilir ve köpek salya akıtır.) Dolayısıyla davranışı ortaya çıkaran güç uyarıcıdır. Edimsel koşullanmada ise uyarıcısı belli olmayan bir davranış ortaya çıkarttığı sonuçlar üzerinden yönetilir.
- ✓ Edimsel koşullanmada öncelikle ortaya bir davranış konulur. Bu davranışa verilen karşılık, davranışın tekrarlanacağına veya ortadan kalkacağına karar verir.

Örneğin;

- Yaptığı tatlı ailesi tarafından çok beğenilen birinin aynı tatlıyı daha sık yapmaya başlaması

- Bir sınava müzik dinleyerek çalışan ve sınavda başarısız olan bir öğrencinin bir daha müzik dinleyerek ders çalışmaması

Edimsel Koşullanma Süreci

Edimsel koşullanma kavramı F. Skinner tarafından ortaya atılmıştır. Skinner edimsel koşullanmayı edimsel kutu deneyi ile ortaya koymaya çalışmıştır. Edimsel kutu en basit şekli ile duvarlarından birinde kutunun içine doğru uzanan manivela, onun altında da hayvani yiyeceklerle ödüllendirmeye olanak sağlayan yiyecek kabı bulunan bir kutudur. Elektrik devresi manivelaya bağlanarak hayvanın manivelaya basışı kaydedilmiştir.

- ⦿ Skinner, araştırmalarını “Skinner kutusu” adı verilen bir araçta gerçekleştirmiştir. Kutu her türlü dış uyarıcıdan (ışık, ses...) bağımsızdır. Kutuda manivelaya bağlı, belli bir miktar peynir veren bir düzenek vardır. Manivelaya basma davranışı ışığın yanıp yanmama durumuna göre ödüllendirilir veya cezalandırılır.
- ⦿ Fare önce bir tepkide bulunmakta (manivelaya basma), sonrasında bir uyararla karşılaşmaktadır. (Peynir veya elektrik şoku)

- ⦿ Fare manivelaya önce tesadüfen basacak ve birkaç kez peynire ulaşacak, birkaç kez ise elektrik akımına kapılacaktır. Böylece fare ödüle (peynir) yaklaşmak, cezadan (elektrik şoku) kaçınmak için ışığın yanıp sönmesi durumları arasındaki farkı ayırt eder ve bilinçli olarak ödüle yaklaşma, cezadan kaçınma tepkisi gösterir. Bu davranışın nedeni farenin manivelaya basma zamanı ile ödül ve cezaya ulaşma arasındaki ilişkiyi ayırt etmesidir.
- ⦿ Farenin ödüle yanaşması olumlu pekiştirme iken ışık sönükken manivelaya basmaktan kaçınması olumsuz pekiştirmedir.

Yanaşma → Olumlu Pekiştirme

Kaçınma → Olumsuz Pekiştirme

- ⦿ Farenin ödüle yanaşmasına sebep olan şey manivelaya uygun zamanda basıp peynir elde etmesidir. Böylece ödülü alan farenin davranışı pekiştirilir.
- ⦿ Farenin cezadan kaçınmasını sağlayan şey ise uygun olmayan zamanda butona basmayarak elektrik akımından kurtulma isteğidir.

Pekiştireç, Pekiştirme ve Ceza

Pekiştireç

- Organizmayı harekete geçiren her tür uyarıcıdır.

Olumlu Pekiştireç

- Ortama eklendiğinde istendik davranışın yapılma sıklığını artıran, ortamdan çıkarıldığında istenmedik davranışın görülme sıklığını azaltan pekiştireçlerdir.
- “Hoşa giden uyarıcı” olarak adlandırabiliriz.

Örneğin;

- Bir öğrencinin derse katılma davranışının öğretmen tarafından takdir edilmesi ve öğrencinin bundan dolayı derse daha çok katılması (Öğretmen tarafından takdir edilme = Olumlu pekiştireç)
- Midesi bulanana birinin mide ilacı aldığı anda bulantısının geçmesi (İlaç = olumlu pekiştireç)

Birincil Olumlu Pekiştireç: Organizmanın hayatta kalması için gerekli olan, fizyolojik ihtiyaçları karşılayan uyarıcıdır.

- Öğrenilmemiştir, doğuştandır.

Örneğin; cinsellik, yeme, içme, uyku...

İkincil Olumlu Pekiştireç: Organizma için ilk etapta bir şey ifade etmeyen, birincil olumlu pekiştireçle eşleştirildiğinde anlam kazanan uyarıcıdır.

- Öğrenilmiştir.

Örneğin; para, madalya, bisiklet...

Olumsuz Pekiştireç

- Ortama eklendiğinde bir davranışın yapılma sıklığını azaltan, ortamdan çıkarıldığında ise istendik davranışın yapılma sıklığını artıran pekiştireçlerdir.
- “Hoşa gitmeyen uyarıcı” olarak adlandırabiliriz.

Örneğin;

- Çok uyuyan oğlunu uyandırmak için annenin oğlunun uyuduğu odaya gidip yüksek sesli müzik açması (Yüksek sesli müzik = Olumsuz pekiştireç)

Birincil Olumsuz Pekiştireç: Organizmaya fizyolojik açıdan rahatsızlık veren uyarıcıdır.

Örneğin;

- ⦿ Ağrı, aşırı sıcaklık, yüksek ses, fazla ışık...

İkincil Olumsuz Pekiştireç: Organizmaya fizyolojik açıdan zarar vermese de organizma tarafından öğrenilmiş, istenmeyen uyarıcıdır.

Örneğin;

- ⦿ Düşük puan, tehdit, küfür...

Pekiştirme

- ⦿ Organizmada istendik davranışı artırmak için organizmanın istediği bir şeyin (olumlu pekiştireç) ortama eklenmesi ya da istemediği hoşla gitmeyen bir şeyin (olumsuz pekiştireç) ortamdan çıkarılmasıdır.

Olumlu Pekiştirme

- Organizmanın istendik davranışını sürdürmesini veya artırmasını sağlamak için ortama hoşagiden uyarıcının eklenmesidir.

Örneğin;

- Çocuğun kendisine yardım etme davranışını sürdürmesini isteyen bir annenin çocuğuna çok sevdiği bir oyuncak alması
- Bir öğretmenin iyilik yapma davranışı sergileyen öğrencilerine yüksek performans notu vermesi

Olumsuz Pekiştirme

- Organizmanın istendik davranışını sürdürmesini veya artırmasını sağlamak için organizmanın hoşuna gitmeyen bir uyarıcının ortamdan çıkarılmasıdır.

Örneğin;

- Sınav esnasında gözetmenin dışarıdan gelen araç seslerinin adayları rahatsız etmemesi için pencereyi kapatması
- Başı ağrıyan birinin ağrı kesici alarak baş ağrısından kurtulması

Pekiştirme Türleri

Simgesel Ödülle

Asıl ödülün davranışın hemen ardından değil, önceden belirlenmiş sayıda davranışın ardından verilmesiyle yapılan olumlu pekiştirme

Örneğin;

- Bir öğretmenin her ödev kontrolünde ödevini yapan öğrencilere bir artı vermesi ve toplam 5 artıya ulaşan öğrencilere kitap hediye etmesi

Etkinlikle

İstendik bir davranışı başka bir davranış ile pekiştirme

Örneğin;

- Bir babanın yarım saat çizgi film izlemesine izin verdiği çocuğunun yarım saat geçtikten sonra çizgi film izlemeyi bıraktığında babanın çocuğuna bu davranışını pekiştirmek için bir yarım saat daha çizgi film izleme izni vermesi

Karşıt (Karşı)

Pekiştirmenin, organizmada istendik davranış yerine, zıt başka bir davranışı ortaya çıkarmasıdır.

Örneğin;

Çikolata istediği için ağlayan çocuğunun susması için annenin çocuğa çikolata alması ve bu nedenle çocuğun ne zaman bir şey istese ağlaması

Tesadüfi (Batıl Davranış)

Tamamen rastlantısal olarak ortaya çıkan olayların ilişkilendirilmesinden kaynaklanan pekiştirmedir.

Örneğin;

Bir futbol takımının mavi formayla çıktığı bir final maçını kazanması sebebiyle galibiyeti mavi formaya bağlayarak sonraki tüm final maçlarına mavi formayla çıkması

Ceza

- Organizmanın olumsuz davranışını ortadan kaldırmak için organizmaya istemediği bir şeyin verilmesi ya da organizmanın istediği bir şeyden yoksun bırakılmasıdır.

Birinci Tür Ceza

- İstenmeyen davranışını azaltması ya da ortadan kaldırması için organizmaya hoşuna gitmeyen bir uyarıcı verilmesidir.

Örneğin;

- Derste arkadaşının saçını çeken öğrenciyi öğrencinin sert bir şekilde uyarması

İkinci Tür Ceza

- İstenmeyen davranışını azaltması ya da ortadan kaldırması için organizmanın hoşuna giden bir şeyden yoksun bırakılmasıdır.

Örneğin;

- Nöbet görevi esnasında uyuklayan bir askerin çarşı izninin iptal edilmesi

Cezanın Olumsuz Etkileri

Ceza;

- İstenmeyen davranışı tamamen ortadan kaldırmaz, sadece baskılar. Ceza bittiğinde istenmeyen davranış geri gelir.
- Organizmada korkuya yol açar ve organizma bu korkuyu diğer uyarıcılara da geneller.
- Organizmaya ne yapması gerektiğini söyleyemez, sadece ne yapmaması gerektiğini gösterir.
- Organizmada saldırganlığa yol açabilir.
- İstenmeyen davranışı azaltsa veya yok etse bile başka bir istenmeyen davranışı tetikleyebilir.
- Olumsuz davranışla birlikte olumlu davranışları da ortadan kaldırabilir (Genellenmiş ketleyici etki)

Cezaya Alternatif Yöntemler

Görmezden Gelme

Organizmanın istenmeyen davranışını pekiştirmeyerek sönmeye tabi tutmaktır.

- Ablasının dikkatini çekmek için odadaki eşyaları atan kardeşi ablanın, davranış sona erene kadar hiçbir şekilde dikkate almaması

Bıktırma

Organizmaya istenmeyen davranışı bıkana kadar yaptırmadır. Telefonuyla oyun oynayan bir çocuğa, annenin istediği kadar oyun oynayabileceğini söylemesi ve çocuğun bir süre sonra bıkip telefonu bırakması

Ortam Değiştirme

Organizmanın istenmeyen davranışı sergilediği ortamda değişiklik yapmaktır.

- Öğretmenin birbiriyle konuşan iki öğrencinin yerlerini değiştirerek öğrencileri farklı yerlere oturtması

Ara (Mola) Verme (Time out)

Organizmanın istenmeyen davranışı üzerinde düşünerek davranışı sona erdirmesi için bir süreliğine uyarıcının olmadığı bir ortama gönderilmesi

- Kardeşine zarar veren bir çocuğun ebeveyni tarafından bir süreliğine evin boş bir odasına gönderilmesi

Ayrılaşmış (Ayrımlı) Pekiştirme

Organizmanın istenmeyen davranışının görmezden gelinip istenen davranışının pekiştirilmesi

- Annesinden izin almadan dışarı çıkan bir kızın bu davranışına annenin hiçbir tepki vermemesi, izin alarak çıktığında ise annenin kızına teşekkür etmesi

Sabırla Bekleme

Organizmanın içinde bulunduğu gelişimsel döneme bağlı olarak sergilediği istenmeyen davranışla ilgili hiçbir şey yapmayarak dönemin geçmesini bekleme

- Bir anne-babanın, kendilerine karşı asi olan ergenlik dönemindeki çocuklarının bu davranışının geçici olduğunu bilerek bir tepki vermeden sabırla beklemesi

Pekiştirme Tarifeleri

Sürekli Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın olumlu olan her davranışını pekiştirmektir.
- ⦿ Sürekli pekiştirme tarifesiyle pekiştirilen bir davranış çabuk kazanılır, çabuk kaybolur. Bu yüzden sönmeye karşı dirençsizdir.

Örneğin;

- ▶ Bir babanın, çocuğunun uyku vakti geldiğinde uyuma davranışını her seferinde ona teşekkür ederek pekiştirmesi
- ▶ Bir öğretmenin öğrencilerin her ödev yapmalarında defterlerine imza atması

Sabit Aralıklı Pekiştirme

- ⦿ Davranışın önceden belirlenmiş zaman dilimlerinin sonunda pekiştirilmesidir.
- ⦿ Pekiştirmenin ne zaman yapılacağı bellidir.

Örneğin;

- ▶ Okullarda 40 dakikanın sonunda teneffüs zili çalması

- ▶ Devlet memurlarının her ayın 15'inde maaş alması
- ▶ Bir babanın her pazar ailesini yemeğe götürmesi

Değişken Aralıklı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın davranışının önceden bilmediği farklı zaman aralıklarında pekiştirilmesidir.
- ⦿ Sönmeye karşı dirençli bir tarifiedir; davranış yavaş kazanılır, yavaş kaybolur.

Örneğin;

- ▶ Bir babanın çocuklarına bazen haftada, bazen ayda, bazen de on beş günde bir oyuncak alması
- ▶ Bir iş yerinin farklı zamanlarda denetim geçirmesi

Sabit Oranlı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın daha önceden belirlenmiş belirli sayıdaki davranışının pekiştirilmesidir.
- ⦿ Davranış yavaş kazanılır, yavaş kaybolur.

Örneğin;

- ▶ Bir öğretmenin derste üç kez söz alan öğrencilere bir artı vermesi
- ▶ Bir mağazanın “İki alana bir bedava” kampanyası yapması

- Bir iş yerinin toplam 10 bin TL'lik satış yapan elemanlarına 1000 TL ikramiye vermesi

Değişken Oranlı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın önceden bilmediği farklı sayıdaki davranışının ardından pekiştirilmesidir.
- ⦿ Sönmeye karşı en dirençli tarifiedir; davranış çok yavaş kazanılır, çok yavaş kaybolur.

Örneğin;

- Şans oyunlarında bazen ilk seferde, bazen yüzüncü seferde, bazen de binlerce kez denedikten sonra ikramiye çıkması

Artan Aralıklı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın davranışının zaman aralığı artırılarak pekiştirilmesidir.

Örneğin;

- Çocuğunun düzenli ders çalışma davranışı kazanması için annenin çocuğu önce günde 45 dakika boyunca, ardından 1,5 saat ve 3 saat çalışınca onu ödüllendirmesi

Azalan Aralıklı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın davranışının zaman aralığı azaltılarak pekiştirilmesidir.

Örneğin;

- Bir okulda 12. sınıf öğrencilerine önce iki ayda bir, sonra ayda bir, sonra da haftada bir deneme sınavı yapması

Artan Oranlı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın gittikçe artan sayıdaki davranışının pekiştirilmesidir.

Örneğin;

- Bir İngilizce öğretmenin önce haftada 50, ardından 100 ve daha sonra da 200 sözcük ezberleyen öğrencileri ödüllendirmesi

Azalan Oranlı Pekiştirme

- ⦿ Organizmanın gittikçe azalan sayıdaki davranışının pekiştirilmesidir.

Örneğin;

- ⦿ Eşinin akşamları arkadaşlarıyla çok sık dışarı çıkmasından rahatsız olan birinin, eşi bir haftadaki dışarı çıkma sayısını 3'e, ardından 2'ye ve nihayet 1'e indirdiğinde ona evde sevdiği yemekleri yapması

Karma (Birleşik) Pekiştirme

- Organizmanın davranışının farklı şekillerde ve birden fazla tarifenin bir arada kullanılarak pekiştirilmesidir.

Örneğin;

- Bir Türkçe öğretmenin bir ay içinde farklı konularda toplam 5 tane kompozisyon yazan öğrencilere 4 tane artı vermesi

Edimsel Koşullanma İlkeleri

Genelleme

Öğrenmenin Genellenmesi

- Organizmanın davranışını pekiştiren uyarıcıya diğer uyarıcılara da aynı tepkiyi vermesidir.

Örneğin;

- Ağladığında annesinin onu kucağına aldığını gören bebeğin babasının yanındayken de kucaklanmak istediğinde ağlaması

Tepki Genellemesi

⦿ Organizmanın davranışını pekiştiren uyarıcıya birbirinden farklı tepkiler vermesidir.

Örneğin;

- ▶ Ayakkabısını kendisi giydiğinde babasının onu tebrik ederek alkışladığını gören bir çocuğun montunu da kendi kendine giymesi
- ✓ **Farka Dikkat!** Öğrenmenin genellenmesinde organizma farklı uyarıcılara aynı tepkiyi verirken tepki genellemesinde aynı uyarıcıya, pekiştireç alabilmek için, farklı tepkiler verir.

Ayırt Etme

⦿ Organizmanın bir davranışı belirli durumlarda yapmayı öğrenmesidir.

Örneğin;

- ▶ Okulda iki haftada bir pazartesi günleri kıyafet kontrolü yapıldığını fark eden bir öğrencinin bu günlerde kurallara uygun giyinmesi, diğer günlerde ise buna dikkat etmemesi

Ayırt Edici Uyarıcı/Ayırt Edici Tepki

- Organizmanın bir davranışının bir uyarıcı tarafından pekiştirilirken diğer uyarıcı tarafından pekiştirilmemesi durumunda organizmanın pekiştirmenin bulunduğu uyarıcıya karşı davranışı sergilemesi, diğerine karşı sergilememesidir.

Örneğin;

- Bir çocuğun para istediğinde babasından daha kolay aldığı için annesinden para istememesi, babasından istemesi

Sönme

- Organizmanın daha önceden pekiştirilen bir davranışının artık pekiştirilmeyerek ortadan kalkmasıdır.

Örneğin;

- Bir taraftarın takımı seri galibiyetler alınca maçlara düzenli olarak gitmesi, takımı üst üste mağlubiyetler almaya başlayınca ise maçlara gitmeyi bırakması

Sönme sürecinde ortaya çıkabilecek durumlar şunlardır:

Sönmeye Karşı Direnç

Pekiştirecin kesilmesiyle birlikte davranışın hemen ortadan kalkmaması, bir süre devam etmesi ve yavaş yavaş azalmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Arkadaşlarıyla çıkmasına izin verilmediği için ebeveynlerine surat asan bir ergenin bu davranışı işe yaramamasına rağmen surat asmaya devam etmesi

Sönme Patlaması

Pekiştirecin kesilmesiyle birlikte sönme sürecine giren bir davranışın sönme gerçekleşmeden hemen önce artarak yoğunlaşması ve şiddetlenmesidir.

Örneğin;

- ▶ Telefon isteyen çocuğa telefon verilmediğinde ağlamaya başladığı hâlde telefonu alamaması ve istediğini alamadığında bu kez çırpınarak ağlamaya başlaması

Davranışın Topografyasının Değişmesi

Organizmanın, pekiştirilmeyerek sönme sürecine giren davranışını çeşitlendirmesi, farklı davranışlar sergilemesidir.

Örneğin;

- Bir kadının, oturma odasının dekorasyonunu değiştirdiğinde odanın yeni halinin aile üyeleri tarafından beğenilmemesi, kadının da bu nedenle farklı dekorasyonlar denemesi

Alışkanlık Kazanma

- ⦿ Organizma tarafından bir davranışın sürekli tekrarlandığında o davranışın otomatik olarak yapılır hale gelmesidir.

Örneğin;

- Sürücü belgesi aldığı ilk günlerde sürücü koltuğuna büyük bir endişe ve kaygıyla oturan, otomobil kullanırken çok tedirgin olan birinin sürekli otomobil kullana kullana zamanla otomobili hiç düşünmeden, çok rahat kullanmaya başlaması

Davranışta Zıtlık (Kontrast)

- ⦿ Bir ortamda pekiştirilen, başka bir ortamda ise pekiştirilmeyen bir davranışın, pekiştirilmediği ortamda azalırken pekiştirildiği ortamda artmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Anne ve babası tarafından marketten zararlı yiyecekler almasına izin verilmeyen, dedesinin ise istediği her şeyi aldığını
- ▶ fark eden bir çocuğun anne-babasından zararlı şeyler istemeyi bırakması, dedesinden ise her defasında daha çok şey istemesi

Kaçma-Kaçınma Koşullanması

- ⦿ Kaçma, olumsuz bir durum ortaya çıkınca organizmanın durumdan uzaklaşmasıdır.
- ⦿ Kaçınma, organizmanın olumsuz durum ortaya çıkmadan önce söz konusu durumdan uzak durmasıdır.

Örneğin;

- Bir çocuğun okula giderken yanından geçtiği bir köpek kendisine havlayınca köpekten uzaklaşması kaçma iken aynı çocuğun ertesi gün yine köpek olabileceği düşüncesiyle okula farklı bir yoldan yürümesi kaçınma davranışıdır.

Premack İlkesi (Büyükanne Kuralı)

- ⦿ Organizmanın yapmayı sevdiği davranışların sevmediği ve yapmak istemediği davranışları pekiştirmek için pekiştireç olarak kullanılmasıdır.
- ⦿ “Şunu yaparsan şunu yapabilirsin” şeklinde formülize edilebilir.

Örneğin;

- Bir annenin çocuğuna “Ödevlerini bitirirsen oyun oynayabilirsin” demesi. (Ödevleri bitirmek = Organizmanın yapmak istemediği şey, Oyun oynamak = Organizmanın yapmayı sevdiği şey)
- Bir patronun bir çalışanına o gün fazla mesai yapması durumunda çok istediği bir filme gitmesi için ertesi gün ona izin vereceğini söylemesi

Koşullu Anlaşma

- ⦿ Organizmanın belirli bazı davranışları sergilemesi için onunla anlaşma yapılmasıdır.

- “Ben şunu yaparsam şunu yapabilirim” veya “Sen şunu yaparsan ben de şunu yaparım” şeklinde formülize edilebilir.

Örneğin;

- Üniversite sınavına hazırlanan bir öğrencinin “İstediğim puanı alırsam yurtdışı tatili yapacağım” şeklinde kendine söz vermesi
- Bir kadının eşine bu hafta çocukları okuldan sen alırsan haftaya sana her akşam çayı ben demleyeceğim” demesi

Kademeli Yaklaşma (Biçimlendirme)

- Organizmaya istendik davranışın aşama aşama pekiştireç kullanılarak kazandırılmasıdır.
- İstendik davranışın yapılmasını kolaylaştırmak için davranış öncesinde istendik davranışın basamak analizi yapılır ve istendik davranış basit davranış basamaklarına bölünür.
- Kolay basamaktan başlanır ve her basamakta davranış pekiştirilerek bir üst basamağa geçilir.
- Basamaklar arası bağlantı yoktur.
- Organizmanın her basamak sonunda davranışı pekişir ve böylece organizmadan tüm davranışı bir anda yapması beklenir.

Örneğin;

- ▶ Basketbolda topu potaya taşıyarak basket atmayı öğrenmek isteyen birini öğretmenin sırasıyla topu doğru tuttuğunda, top sürmeyi başardığında, doğru atış pozisyonu aldığı ve atış yapabildiğinde ödüllendirmesi
- ✓ Farka Dikkat: Birbirine benzeyen iki kavram olan sistematik duyarsızlaştırma ile kademeli yaklaşma arasındaki iki önemli fark şudur:

- ✓ Sistemik duyarsızlaştırmada organizmaya pekiştireç verilmez (sadece içten pekiştirme söz konusudur) fakat kademeli yaklaşımda basamakların ardından organizmaya pekiştireç verilir.
- ✓ Sistemik duyarsızlaştırma davranışı (korkuları, fobileri, kaygıları) ortadan kaldırmak için kullanılırken kademeli yaklaşma davranış kazandırmak için kullanılır.

Zincirleme

- ⦿ Aşamalılık gerektiren davranışların kazandırılmasında kullanılan, sadece istendik davranış basamaklarının ardından pekiştireç verilen kademeli yaklaşmanın aksine, her bir aşamadan sonra pekiştireç verilen bir edimsel koşullanma ilkesidir.

Örneğin;

- Pilav yapan birinin önce pirinci yıkaması, bir tencerede yağ eritip tencereye yıkadığı pirinci ekleyerek kavurması, ardından tencereye su ve tuz ekleyerek tencerenin kapağını kapatıp pilavı yüksek ateşte pişirmesi

Bitişiklik Kuramı - 1 (John B. Watson)

Davranışçı kuramın kurucusu olan Watson'a göre;

- ⦿ Davranışın oluşumunda kalıtım ve içgüdü'nün rolü yoktur.

- ⦿ Korkular tepkisel (klasik) koşullanma yoluyla öğrenilir ve aynı yolla ortadan kaldırılabilir.
- ⦿ Öğrenme için koşullu uyarıcı ile koşulsuz uyarıcı arasında zamansal bitişiklik olmalıdır.
- ⦿ Öğrenmede bilişsel süreçler etkili değildir.
- ⦿ Öğrenme üzerinde etkili tek faktör, çevredir.

Watson'ın Bitişiklik Kuramı'nın Temel İlkeleri

En Son ve En Sık İlkesi

- ⦿ Bu ilke, bir uyarıcıya verilecek tepkinin, o uyarıcıya karşı en son yapılmış ve en sık tekrarlanmış tepki olmasını ifade eder.
- ⦿ Watson'a göre tekrarlanan davranış öğrenilir, tekrarlanmayan söner.

Örneğin;

- ▶ Arabasının teybinin çalışmadığını fark eden birinin teybi çalıştırmak için birçok yöntemi denedikten sonra en son teybin açma kapama tuşuna basılı tutmayı denemesi ve bu yöntemle teybi çalıştırmayı başarmasıyla birlikte aklında bir tek bu yöntemin kalması ve sonraki benzer sorunlarda ilk olarak bu yöntemi denemesi

Bitişiklik

- ⦿ Watson'a göre bir şartlanmanın olabilmesi için nötr uyarıcı ile koşulsuz uyarıcının sürekli bir biçimde verilmesi gerekir. Buna bitişiklik denir.
- ⦿ Bu ilke, uyarıcı ve tepkinin bir arada olmasını, böylece çağrışımın kurularak öğrenmenin gerçekleşebileceğini ifade eder.
- ⦿ Watson'a göre uyarıcı-tepki bitişikliği ne kadar çok tekrarlanırsa öğrenme o kadar etkili ve kalıcı olur.

Örneğin;

- Bir öğretmenin öğrencilerine derse parmak kaldırarak katılma davranışını kazandırmak için öğrencilerin her parmak kaldırarak söz isteme davranışına anında teşekkür ederek karşılık vermesi

Bitişiklik Kuramı - 2 (Edwin R. Guthrie)

Kuramını Watson'un "En son ve en sık tepki öğrenilir." ilkesinin üstüne kurmuştur. Ancak Guthrie'nin kuramına göre öğrenme "tek deneme"de tamamlanır.

Guthrie'ye göre;

- ⦿ Öğrenme için tekrara ya da pekiştirece gerek yoktur.

- ⦿ Öğrenme tek seferde meydana gelir.
- ⦿ Öğrenmede etkili tek faktör, bitişikliklerdir.
- ⦿ Uyarıcı-tepki bitişikliği bir kez kurulduktan sonra organizma benzer uyarıcılara da aynı tepkiyi gösterir (öğrenme gerçekleşir).
- ▶ Tekrarlar kurulmuş olan uyarıcı-tepki bağını ne zayıflatır ne de kuvvetlendirir.
- ▶ Ödül, öğrenmeye mekanik bir düzen dışında hiç katkıda bulunmaz. Ödül alakalı bulunduğu uyarıcı-tepki bağının korunmasına yardımcı eder ancak öğrenmeyi gerçekleştiren yine de bitişikliklerdir.

Guthrie'nin Bitişiklik Kuramı'nın Temel İlkeleri

Sonunculuk

- ⦿ Organizmanın bir uyarıcıya gösterdiği tepkiyi daha sonra aynı uyarıcıyla karşılaştığında yeniden göstermesidir.
- ⦿ Yani birey belli bir durumda son olarak hangi davranışı göstermişse aynı durumla tekrar karşılaştığında aynı davranışı gösterecektir.

Örneğin;

- ▶ Arkadaşıyla en son dışarı çıktığında ölümlü bir trafik kazasına tanık olan birinin daha sonra aynı arkadaşıyla dışarı çıktığında bu olayı anımsayarak gerilmesi

Tek Deneyim

- ⦿ Uyarıcı-tepki bağının bir kez kurulmuş olmasıyla öğrenmenin tam olarak gerçekleşmiş olmasıdır.
- ⦿ Bu ilkeye göre, uyarıcı-tepki bağı kurulduktan sonra yapılacak tekrarların öğrenme üzerinde bir etkisi yoktur.
- ⦿ Watson'un sıklık yasasını tamamen reddetmektedir.

Örneğin;

- ▶ Bisiklet sürmeyi yeni öğrenen bir çocuğun bisikletin kontrolünü kaybederek düşüp yaralanması ve bu olaydan sonra bisiklet sürmekten korkması

Ceza

- ⦿ Guthrie'de ceza, bir davranış değiştirme yöntemi olarak, cezalandırılan davranışla onu ortaya çıkaran uyarıcı arasındaki bitişikliği ortadan kaldırarak cezalandırılan davranışa karşıt bir davranış bitişikliği kurmayı amaçlar.

Örneğin; Üzerinden çıkardıklarını kirli sepeti yerine etrafa atan çocuğun bu davranışını ortadan kaldırmak isteyen bir annenin, çocuk bunu her yaptığında çocuğun sevdiği kıyafetlerden birini alıp çöp kutusuna atması ve çocuğun bunu fark ederek üzerinden çıkanları dağınık bırakma davranışını terk etmesi ve kirli sepetine atmayı öğrenmesi

Guthrie'de Alışkanlığı Ortadan Kaldırma Yöntemleri

Eşik

- Organizmada istenmeyen tepkiyi ortaya çıkaracak eşiği aşmadan uyarıcının küçük dozlarla ve yavaş yavaş verilmesidir.

Örneğin;

- Günde bir paket sigara içen ve sigarayı bırakmaya karar veren birinin bir süre günde 10, ardından günde 5, ardından günde 1 adet sigara içmesi ve sonunda sigarayı tamamen bırakması
- Çin Dili ve Edebiyatı okumak isteyen birinin ailesini buna ikna edebilmek için öncelikle onlara Çince bilmenin fırsatlarına ikna etmesi, ardından onlara Çin'in ve Çincenin ileriki yıllarda kazanaacağı önemi anlatması ve son olarak Çin Dili okumak istediğini ailesine söylemesi

Bıktırma (Uyaran Bombardmanı)

- Organizma bıkana kadar ona istenmeyen davranışın yaptırılması, bu sayede organizmanın artık söz konusu davranışı yapacak gücü ve isteği kalmayıp davranışa son vermesinin sağlanmasıdır.

Örneğin;

- Çocuğunun kola bağımlılığını sona erdirmek isteyen bir babanın bir gün eve şişelerce kola alarak gelmesi ve ona bu kolaların hepsini içebileceğini söylemesi, bunun üzerine çocuğun rahatsız hissedene kadar kola içip “Tamam, yeter, artık kola içmeyeceğim.” demesi

Karşıt (Zıt) Tepki

- Organizmaya istemediği bir davranışın yaptırılması için bu davranışın sevdiği bir uyarıcı ile birlikte verilmesidir.

Örneğin;

- Patates kızartmasını çok seven ama et yemeyi sevmeyen bir çocuğa annenin ekmek arası bol patatesli köfte yedirmesi
- Bir annenin, ödevlerini yapmak istemeyen bir çocuğa, ödevlerini çok sevdiği bir arkadaşıyla birlikte yapabileceğini söyleyerek çocuğun ödevlerini yapmasını sağlaması

- Süt içmeyen fakat kakaoyu seven bir çocuğa annesinin süte kakao karıştırıp vermesi

Alışkanlıkların Bastırılması (Ortam Değiştirme)

- ⦿ Organizmanın istenmeyen davranışa yol açan uyarıcılardan uzak tutulmasıdır.
- ⦿ Yani organizmanın istenmeyen alışkanlıkları ortaya çıkaran uyaranlarla karşılaşması engellenerek bu uyarıcılardan uzak durması sağlanır.

Örneğin;

- Çocuğunun çok fazla şeker yemesinden rahatsız olan bir annenin evdeki şekerleri çocuğun bulamayacağı bir yere saklaması

Bağ Kuramı (Edward L. Thorndike)

Thorndike'a göre;

- ⦿ Öğrenme, uyarıcı ve tepkinin arasında kurulan sinirsel bağlarla gerçekleşir.
- ⦿ Beyindeki sinir hücreleri; çevreden gelen uyarıcılar ve organizmanın bu uyarıcılara verdiği tepkiler arasında sinirsel bir bağ kurar ve bu bağ öğrenmeye yol açar.

Thorndike;

- ⦿ İlk modern öğrenme kuramının sahibi olarak kabul edilir.

- Gerçek anlamda ilk uyarıcı-tepki psikoloğudur.

Thorndike'in Kuramının Temel İlkeleri

Hazırbulunuşluk Yasası

- Organizmanın bir davranışı yapabilmesi için fiziksel ve psikolojik olarak hazır olmasıdır.
- Thorndike'a göre hazırbulunuşluk, öğrenme için gereklidir.
- Hazırbulunuşluk;

► Yaşantı

► İlgi

► İstek

► Motivasyon

► Ön bilgi

gibi süreçlerden etkilenir.

Organizma bir davranışı yapmaya;

- Hazır ve istekliyse ve organizmanın bu davranışı yapmasına izin verilirse organizma mutlu olur.
- Hazır ve istekliyse fakat organizmanın bu davranışı yapmasına izin verilmezse organizma öfke hisseder.

- ⦿ Hazır ve istekli değilse fakat bu davranışı yapmaya zorlanırsa organizma mutsuz ve başarısız olur.

Örneğin;

- ▶ Yürümeye çalışan, bunun için ayakta durma ve bir yerlerden tutunarak adımlama çabaları gösteren bir çocuğun ebeveynleri tarafından cesaretlendirilmesi ve bir süre sonra yürümeyi öğrenerek bundan dolayı çok mutlu olması
- ▶ Bir annenin, henüz toplama işlemi yapacak düzeyde olmayan bir çocukta çeşitli toplama işlemlerini yapmasını istemesi fakat çocuğun başarısız olup üzülmesi
- ▶ Öğretmeninin sorduğu soruya cevap vermek için çok istekli olan ve sürekli parmak kaldıran bir öğrencinin, öğretmeni tarafından söz hakkı verilmeyince, üzgün ve öfkeli hissetmesi.

Etki Yasası

Etki yasasına göre;

- ⦿ Bir uyarıcıya verilen tepki organizmanın ihtiyacını karşılıyorsa uyarıcı-tepki bağı güçlenir.
- ⦿ Tepki cezalandırılır ya da rahatsız edici bir sonuç doğurursa uyarıcı-tepki bağı zayıflar.

- ⦿ Organizma, haz veren, doyum sağlayan davranışları daha sık yapmaya başlarken rahatsız edici sonuçlar doğuran davranışları ise daha az yapmaya ya da hiç yapmamaya başlar.
- ✓ Not: Thorndike'in etki yasası edimsel koşullanmanın temelini oluşturur.

Örneğin;

- ▶ Okuldan eve geldiğinde ilk olarak ellerini yıkayan bir çocuğun bu davranışı annesi tarafından ödüllendirildiğinde çocuğun bu davranışı daha sık yapmaya başlaması
- ▶ Bir öğretmenin derste verdiği sorumlulukları yerine getirmeyen öğrencileri teneffüse çıkarmaması ve bu öğrencilerin bundan sonra sorumluluklarını yerine getirmeye özen göstermeye başlamaları

Tekrar Yasası

Tekrar yasasına göre;

- ⦿ Uyarıcı-tepki bağı ne kadar çok tekrar edilirse (kullanılırsa) bu bağ o kadar güçlü olur.
- ⦿ Uyarıcı-tepki bağı tekrar edilmezse bu bağ zayıflar.

Fakat Thorndike, 1930'dan sonra tekrar yasasıyla ilgili görüşlerini güncellemiştir. Thorndike'in tekrar yasasıyla ilgili güncellediği görüşü şu şekildedir:

- ⦿ Uyarıcı-tepki bağı için tekrar tek başına yeterli değildir, geri bildirimle ve alternatif yöntemlerle desteklenmelidir.
- ⦿ Tekrarın olmaması, uyarıcı-tepki bağına zayıflatmaz.

Bağlaşım (Bağ)

- ⦿ Thorndike'a göre uyarıcı-tepki arasında oluşan sinirsel bağ, öğrenmeyi sağlar. Bu bağın kurulmasına bağlaşım veya kısaca bağ denir.

Örneğin;

- ⦿ Toplu taşıma ile ilk defa yolculuk yapan birinin ineceği duraktan önce otobüsün çeşitli noktalarında bulunan düğmeye basması gerektiğini öğrenmesi (Düğme ile otobüsten inme arasında bağ kurması) ve bundan sonra ne zaman toplu taşıma kullansa inmek için bu düğmeyi kullanması

Deneme-Yanılma (Seçme-Bağlama)

- ⦿ Organizmanın bir soruna çözüm bulabilmek için birçok davranışta bulunup sorunu çözüme kavuşturuncaya kadar birçok yöntemi denemesi ve bulduğu çözüme bağlanmasıdır.

Örneğin;

- Yeni bir oyun konsolu alan birinin, konsolu televizyona bağlayabilmek için oyun konsolu ve televizyon arasında birçok kombinasyonu denemesi ve yaptığı denemelerden birinin nihayet başarılı olmasıyla oyun konsolunu televizyona bağlamayı öğrenmesi

Küçük Adımlar

- ⦿ Öğrenmenin aniden değil, sistematik bir biçimde, yavaş yavaş gerçekleşmesidir.
- ⦿ Yani öğrenme büyük sıçramalarla değil küçük sistemli adımlarla meydana gelir.

Örneğin;

- 5 yaşındaki bir çocuğun düzeyine uygun bir yapbozun parçalarını tek tek deneyerek doğru yerlere yerleştirmeyi öğrenmesi ve sonunda yapbozu tamamlaması

Çağrışimsal Geçiş

- ⦿ Uyarıcı ile tepki arasına yeni bir uyarıcının eklenmesi ve eski uyarıcının ortamdaki yavaş yavaş çıkarılmasıyla organizmanın bu yeni uyarıcıya da eski uyarıcıya verdiği tepkinin aynısını vermesidir.

Örneğin;

- Bireyin, komuta bağlı olarak köpeğine oturmayı öğretmek için önce köpeğin oturacağı zemine sevdiği bir yiyeceği bırakması ve köpeğin oturmasını sağlaması, ardından aynı şeyi yaparken bu

kez yiyeceği bırakırken aynı zamanda “Otur!” demesi ve bir süre sonra köpeğin yiyecek olmadan sadece “Otur!” komutuyla oturmayı öğrenmesi

Çağrışımsal Zıtlık

Organizmanın, tek bir yönde öğrendiği bir konuyu tersinden tekrarlamakta zorlanmasıdır.

Örneğin;

- Türkiye'deki plaka kodlarının ait olduğu illeri 1'den 81'e kadar ezbere sayabilen birinin aynı işlemi tersten yapamaması (81'den 1'e doğru sayamaması)
- Bir çocuğun “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” masalını çok iyi anlatması ama çocuktan aynı masalda geçen olayları sondan başa doğru anlatması istendiğinde bunu başaramaması

Ait Olma

Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrenilecek öğelerin zamansal ve fiziksel yakınlık taşımasının yanı sıra birbirine ait ve organizmanın ihtiyacına yönelik de olması gerekliliğidir.

Örneğin;

- Dondurma ile Kahramanmaraş arasındaki ait olma ilişkisinin öğrenmeyi kolaylaştırması

- Öğretmenin “bir elin nesi var...” diye başladığı sözü, öğrencilerin ait olma ilişkisinden hareketle, “iki elin sesi var” şeklinde tamamlamaları

Etkinin Yayılması

- ⦿ Hoşa giden, bilinen, istendik davranışların pekiştirilmesi sırasında hoşa gitmeyen, bilinmeyen, istenmeyen davranışların da olumlu veya olumsuz olarak pekiştirilerek yayılmasıdır.

Örneğin;

- Eşinin, “Bulaşıkları yıkadıktan sonra dışarı çıkabilirsin” demesi üzerine eşin bir an önce dışarı çıkabilmek için bulaşıkları özensizce yıkaması
- Bir annenin, elini yıkayan ama elini kurulamak için kullandığı havluyu yere atan bir çocuğunun el yıkama davranışını pekiştirirken aynı zamanda yanlış davranışının (havluyu yere atmasının) da pekiştirmiş olması

Tepki Çeşitliliği

- ⦿ Organizmanın en uygun tepkiyi buluncaya kadar uyarıcıya çeşitli tepkiler vermesidir.
- ⦿ Deneme-yanılma ilkesinin doğal bir gereğidir.

Örneğin;

- ▶ Öğrencilerin ders zili çalınca (uyarıcı) sıralarına oturmaları, konuşmayı bırakmaları (tepki 1), ilgili dersin materyallerini sıralarına koymaları (tepki 2) ve öğretmeni beklemeye başlamaları (tepki 3)
- ▶ Babasının aldığı uzaktan kumandalı arabayı çalıştırmayı öğrenene kadar çocuğun kumandayı ileri geri hareket ettirme, kumandanın antenini çekme, üzerindeki tuşlara sırayla basma gibi farklı farklı yollar denemesi

Tepki Analojisi

- ⦿ Organizmanın yeni durumlara benzetmeler yolu ile tepkide bulunması, diğer bir deyişle ortamın bilgiyi çağrıştırmasının sağlanmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Pilot adaylarına içi ve çalışma prensibi uçağın kokpitine benzeyen simülatörlerde eğitim verilmesi
- ▶ Bir özel öğretim kurumunun YKS öğrencilerinin kendilerini gerçek sınav atmosferinde hissedebilmeleri için sınava az bir zaman kala uyguladığı deneme sınavlarını ÖSYM'nin uyguladığı kuralları aynen uygulayarak ve gerçek bir sınav binasında gerçekleştirmesi

Dikkat Çekici Uyarıcılar (Ögelerin Gücü)

- Organizmanın, öğrenme ortamındaki tüm uyarıcılara değil ihtiyacını karşılayacağını düşünerek seçtiği uyarıcılara tepkide bulunmasıdır.

Örneğin;

- Ayakkabı almak için büyük bir alışveriş merkezine giden birinin birçok mağaza içinden sadece ayakkabı satan mağazalara yönelmesi
- Hedeflediği programa yerleşebilmek için öncelikle YDT İngilizce sınavında yüksek net elde etmesi gereken bir öğrencinin İngilizce derslerini daha dikkatli dinlemesi

Tutum

- Duyuşsal eğilimlerin, düşünce tarzının, kültürel mirasın ve geçmiş yaşantıların öğrenmeyi etkilemesidir.

Örneğin;

- Aldığı yeni oduncu gömleğinin çevresindekiler tarafından çok beğenilmesi üzerine bireyin oduncu gömleğine karşı olumlu tutum geliştirmesi ve bundan sonra kıyafet alırken oduncu gömleğine öncelik vermesi

Sistemik Davranış Kuramı (Clark L. Hull)

Hull'a göre;

- ⦿ Öğrenme matematiksel yaklaşımlarla formülize edilebilir.
- ⦿ İdeal öğrenme kuramı mantıksal bir yapıya sahip olmalıdır.
- ⦿ Organizma, dürtüyü azaltacak en kısa yolu seçer.
- ⦿ Organizma ihtiyaçlarını giderebileceği tepkilere doğuştan sahiptir.
- ⦿ Doğuştan tepkilerin yetersiz kaldığı durumda öğrenme gerçekleşir.
- ⦿ İhtiyaçların karşılandığı sürece öğrenmeye ihtiyaç duyulmaz.

Hull'ın Kuramının Temel İlkeleri

Uyarıcı İzi

- ⦿ Dış uyarıcının sinirler üzerindeki etkisinin uyarıcı ortadan kalktıktan sonra da (birkaç saniye boyunca) devam etmesidir.

Örneğin;

- ▶ Kardeşi kulağının dibinde bağırان birinin kulağındaki yankılanmanın bir süre daha devam etmesi

Uyarıcı-Dürtü Bağı

- Organizmadaki biyolojik yoksunluğun dürtüyü ortaya çıkararak davranış ile dürtü arasında bağ kurulmasıdır.

Örneğin;

- Çok geç saatlere kadar dizi izleyen birinin sabah işe gittiğinde uykusuzluktan gözlerinin kapanması

Duyusal Uyarıcıların Etkileşimi

- Organizmanın sergilediği davranışın çoğunlukla tek bir uyarıcının değil birden çok uyarıcının sonucunda ortaya çıkmasıdır.

Örneğin;

- Okula geç kalan (birinci uyarıcı) ve otobüsü de kaçıran (ikinci uyarıcı) bir öğrencinin okula koşarak gitmesi (ortaya çıkan davranış)

Koşullu (Tepkisel) Engelleme

- Organizmanın herhangi bir öğrenme içeriğine karşı sürekli tepkide bulunması sonucunda yorulması ve bundan dolayı sönmenin gerçekleşmesidir.
- Koşullu engellemenin önüne geçmek için aralıklı tekrarlar yapmak gerekir.

Örneğin;

- Sabahtan öğleye kadar aralıksız yürüyüş yapan birinin aşırı yorulması ve parkur henüz bitmeden yürümeyi bırakması (Aralıklı tekrar yapılmadığı için sönme gerçekleşti.)
- Bir doğa yürüyüşünde programın “30 dakika yürüyüş, 10 dakika mola, 30 dakika yürüyüş, 30 dakika yemek arası, 30 dakika yürüyüş, 10 dakika mola...” şeklinde planlanması ve bu sayede ekipteki herkesin yürüyüşü tamamlayabilmesi (Aralıklı tekrar yapıldı ve koşullu engelleme yaşanmadı.)

Salınım Etkisi

- Organizmanın tepkisinin engellenmesine yol açan uyarıcıların duruma, zamana göre değişiklik gösterebilmesidir.

Örneğin; Canı sıkkın olan ve bu nedenle hiçbir şey yapmak istemeyen birinin bu durumunun sebebinin ailevi ya da kişisel bir sorundan kaynaklanıyor olabileceği gibi baş ağrısı gibi fizyolojik bir rahatsızlıktan da kaynaklanıyor olabilmesi

Crespi Etkisi

- ⦿ Pekiştireç miktarı ile performans (tepki) arasındaki pozitif korelasyonu ifade eder. Yani pekiştireç (ödül) ne kadar artarsa performans da o kadar artar.

Örneğin; Öğretmenlerine daha yüksek maaş veren ve **daha çok** özlük hakkı sağlayan bir eğitim kurumundaki öğrenci başarısının bunların düşük olduğu bir eğitim kurumuna göre daha yüksek olması

BİLİŞSEL AĞIRLIKLIL DAVRANIŞÇI KURAMLAR

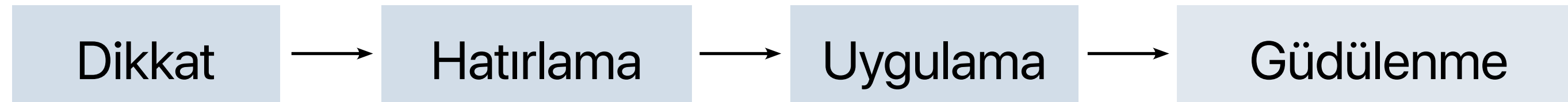
Sosyal (Dolaylı / Model Alarak / Gözlem Yoluyla) Öğrenme Kuramı (A. Bandura)

Sosyal öğrenme kuramına göre;

- ⦿ Öğrenme için pekiştirme veya performansa dönüştürme zorunlu değildir.

- ⦿ Öğrenme organizmanın başkalarını, çevresini gözleyip olayları bilişsel bir düzen içinde kurmasıyla gerçekleşir.
- ⦿ Bir davranış öğrenilmiş olsa da mutlaka performansa dönüştürülmüş olması gerekmez. Öğrenilmiş bir davranış ancak uygun koşullar oluşursa performansa dönüştürülür.
- ⦿ Performans ve öğrenme aynı şeyler değildir.
- ⦿ Organizma, modelden öğrendiğini hemen davranışa dönüştürebilir.

Model Alma Sürecinin Aşamaları

Dikkat

- ⦿ Öğrenen kişi bu aşamada dikkatini modele verir, modelin davranışlarını izler.
- ⦿ Dikkatle izleme, doğru algılama ve doğru öğrenme süreçlerini kapsar.

Örneğin;

- Sosyal medyada karşılaştığı bir yemek tarifini öğrenmek için bireyin yemeğin yapılışını izlemesi

Hatırlama

- ⦿ Öğrenen kişi bu aşamada öğrendiklerini belleğinde saklar ve gereğinde geri çağırır.
- ⦿ Davranışları zihinde kaydetme sürecidir.
- ⦿ Kodlama ve sembolleştirme kapasitesiyle yakından ilgilidir.

Örneğin;

- Çırağın, ustasının motor yağını arabaya nasıl doldurduğunu izleyip ustasının yaptığı işlemleri zihnine kaydetmesi

Uygulama (Davranışa Dönüştürme/Yeniden Üretme)

- ⦿ Öğrenen kişi bu aşamada öğrendiklerini performansa dönüştürür, uygular.
- ⦿ Özyeterlik kapasitesiyle yakından ilgilidir; bireyin öğrendiklerini uygulayabilmesi için fiziksel yeterliğin yanı sıra başarmaya yönelik istek ve inanca da sahip olması gerekir.

Örneğin;

- Bir çocuğun, ablasının bisiklet sürerken yaptıklarını izleyip zihnine yerleştirdikten sonra bu bilgileri kullanarak bisiklet sürmesi

Güdülenme (Pekiştirme)

- ⦿ Bu aşama, öğrenen kişinin öğrendiklerinden yola çıkarak ortaya koyduğu performanstan aldığı doyumunu ifade eder.

Öğrenen, bu aşamada üç farklı pekiştirme yoluyla güdülenebilir:

Doğrudan Pekiştirme

Bireye dış çevre tarafından verilen pekiştirmedir.

Örneğin;

- Oğluna araba sürmeyi öğreten bir babanın çocuk arabayı sürebildiğinde ona bir araba alması

Dolaylı Pekiştirme

Bireyin doğrudan pekiştireç almadan modelin uygun davranışlarının pekiştirilmesi nedeniyle aldığı pekiştirmedir.

Örneğin;

- Her gün uyandığında yatağını toplayan abisinin annesi tarafından ödüllendirildiğini gören kardeşin de yatağını toplamaya başlaması

İçsel Pekiştirme

Bireyin kendisine veya model aldığı kişiye herhangi bir pekiştireç verildiğine bakmaksızın kendini pekiştirmesidir.

Örneğin;

- Evrim konusuna ilgi duyan birinin evrim üzerine hacimli bir kitabı okuduktan sonra kendini takdir etmesi

Sosyal Öğrenmeyi Sağlayan Dolaylı Yaşantılar

Dolaylı Güdülenme

- ⦿ Organizmanın, model aldığı kişinin davranışı olumlu sonuçlandığında aynı davranışı kendisinin de yapmaya güdülenmesidir.

Örneğin;

- Okulun kitap kulübünde yer alan ve yazmayı çok seven bir öğrencinin kulüpteki bazı arkadaşlarının yazdığı bazı yazı ve şiirlerin kimi dergilerde yayımlandığını görünce kendi yazılarının da yayımlanabileceğini düşünerek yazmaya olan ilgi ve isteğinin artması

Dolaylı Pekiştirme

- Organizmanın, model aldığı kişinin uygun davranışlarının pekiştirilmesinin organizmanın (gözlemcinin) da aynı davranışı yapmasına yol açmasıdır.

Örneğin;

- Hatalı bir davranışından dolayı arkadaşından özür dileyen bir öğrenciye öğretmenin “Aferin!” dediğini duyan bir başka öğrencinin de hata yaptığında özür dilemeye başlaması

Dolaylı Ceza

- Organizmanın, model aldığı kişinin olumsuz bir davranışının cezalandırılmasının organizmanın (gözlemcinin) bu davranışı yapmaktan kaçınmasına yol açmasıdır.

Örneğin;

- Bir yakınının çok sigara içtiği için kansere yakalandığını gören birinin sigarayı bırakması

- Derste arkadaşını rahatsız ettiği için öğretmen tarafından azarlanan birini gören başka bir öğrencinin aynı davranışı yapmamaya özen göstermesi

Dolaylı Duygu

- ⦿ Organizmanın, model aldığı kişinin duygusal tepkilerini gözlemleyerek kendisinin de bu duygusal tepkileri öğrenmesidir.

Örneğin;

- Ablasıyla birlikte okula giderken karşılarına çıkan bir köpekten ablasının çok korktuğunu gören kardeşin de köpekten korkmaya başlaması

Sosyal Öğrenmenin Temel İlkeleri

Karşılıklı Belirleyicilik

- ⦿ Çevrenin bireyi etkilediği gibi bireyin de çevreyi etkilemesini ifade eder.

Örneğin;

- Öğrencilerini çok seven ve onlarla arkadaş gibi iletişim kurabilen bir öğretmenin öğrencilerinin derse olan ilgilerini, öğrencilerin derse ilgili olmalarının da öğretmenin iş doyumunu olumlu etkilemesi

Öngörü Kapasitesi

- ⦿ Bireyin gelecekle ilgili çıkarımda bulunabilme, bugünü ve geleceği planlayabilme ve davranışlarına buna göre yön verebilme becerisidir.

Örneğin;

- Bir lise öğrencisinin, gelecekte yapay zekânın günlük hayatın bir parçası olacağını düşündüğü için yapay zekâ üzerine bir kariyer yapmak istemesi ve buna yönelik çalışmalar yapması

Sembolleştirme Kapasitesi

- ⦿ Bireyin gözlemlediği davranışları belleğinde saklama ve canlandırma becerisidir.

Örneğin;

- Ehliyet sınavına ikinci kez giren birinin önceki sınavda başarısız olmasına yol açan hatalarını aklına getirmesi ve bu sınavda bu hataları tekrarlamamaya özen göstermesi

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi

- ⦿ Bireyin başkalarının davranışlarından sonuçlar çıkarabilme, bunlardan öğrenme kapasitesidir.

Örneğin;

- Bir restorana ilk defa giden birinin sipariş vermeden önce diğer insanları gözlemleyerek restoranın “self-servis” faaliyet gösterdiğini öğrenmesi ve siparişini bu şekilde vermesi

Özyeterlik Kapasitesi

- ⦿ Bireyin herhangi bir işi yapma veya başarma konusunda kendisiyle ilgili algısıdır.

Bireyin öz yeterlik algısı;

- ⦿ Yaşantı (Bireyin geçmiş başarı ve başarısızlıkları)
- ⦿ Sözel ikna (Bireye çevresinin yaptığı cesaretlendirme, tavsiye ve öğütler)

- ⦿ Dolaylı yaşantılar (Bireyin kendine benzettiği, yakın hissettiği kişilerin başarı ve başarısızlıkları)
- ⦿ Psikolojik durum (Bireyin bir şeyi başarıp başaramayacağıyla ilgili duyguları)

faktörlerinden beslenir.

Örneğin;

- ▶ Kendi olumlu ve eksik yanlarının farkında olan, daha önce birçok başarı hikayesi yazmış ve çevresi tarafından da sürekli güven aşılanan birinin gireceği bir sınavda başarılı olacağına hem çevresinin hem de kendisinin inanması

Öz Yargılama (Değerlendirme) Kapasitesi

- ⦿ Bireyin kendinin farkında olması, gücünü ve potansiyelini bilmesi ve öz eleştiri yapabilmesidir.

Örneğin;

- ▶ Basketbol oynamayı çok seven birinin, bir basketbol maçını izlerken oyuncuların kol ve bacaklarının çok uzun olduğunu görerek kendisinin profesyonel basketbol oynamasının mümkün olmadığına karar vermesi

Öz Düzenleme Kapasitesi

- ⦿ Bireyin davranışlarını denetleyebilme, düzenleyebilme ve yönetebilme gücüdür.

Örneğin;

- Bir bireyin son zamanlarda oldukça sağlıklı bir yaşam sürdüğünü fark ederek yeme-içme, uyku ve çalışma alışkanlıklarını gözden geçirmesi, bunlarla ilgili kararlar alarak düzenli olarak spor yapmaya, yeterince uyumaya ve sağlıklı besinlerden uzak durmaya başlaması

Sosyal Öğrenmenin Fonksiyonları

Tepki Kolaylaştırıcı Etki

- ⦿ Model tarafından daha önce bilinen bir davranışın ortaya koyulmasının model alan kişinin (gözlemcinin) de aynı davranışı ortaya koymasını kolaylaştırmasıdır.

Örneğin;

- Sınıftaki birçok öğrencinin pencereden dışarı baktığını gören, sınıfa yeni giren bir öğrencinin de pencereden dışarı bakması

Tepki Destekleyici Etki (Çekinmeme)

- Modelin yasaklanmış bir davranışı yapmasına rağmen cezalandırılmamasının model alan kişiyi de çekinmeden aynı davranışı yapmaya itmesidir.

Örneğin;

- Bir öğrencinin okula kesici alet getirmesine rağmen herhangi bir yaptırımla karşılaşmadığını gören diğer öğrencilerin de okula rahat rahat okulda bulundurulması yasak maddeler getirmeye başlamaları

Tepki Engelleyici Etki (Çekinme)

- Modelin yasaklanmış bir davranışı yaptığı için cezalandırılmasının model alan kişinin aynı davranışı yapmaktan çekinmesine yol açmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin okula kesici alet getirmesi nedeniyle okul disiplin kuruluna sevk edildiğini ve kurulda cezalandırıldığını gören diğer öğrencilerin okulda bulundurulması yasak maddeleri okula getirmeye özen göstermeye başlamaları

- ✓ Not: Engelleyici etki ile dolaylı ceza birbirine benzer kavramlardır. Fakat ikisi arasında önemli bir fark vardır: Engelleyici etkide modelin davranışının konusu suç teşkil etmeli, bir yasağı deliyor olmalıdır. Dolaylı cezada ise böyle bir kısıtlama söz konusu değildir. Dolayısıyla engelleyici etki, dolaylı cezaya göre kapsamı daha dar bir kavramdır.

Çevreye İlgili Artırıcı Etki

- ⦿ Model alan kişinin, modelin davranışlarına değil de bir model olarak ona ait bir eşyaya, onun çevresindeki bir nesneye odaklanmasıdır.

Örneğin;

- Messi'yi çok seven bir çocuğun babasına Messi'nin formasını aldırması

Duygu Yoğunlaştırıcı Etki

- ⦿ Model alan kişinin, modelin duygularını ifade etme şeklini gözlemleyip kendi duygularını da o şekilde ifade etmesidir.

Örneğin;

- Bir bireyin, arkadaşının başından geçen bir olayı anlatırken yansıttığı öfkeyi kendisinin de yansıtmaması, onun da sinirlenmesi

İşaret-Gestalt Kuramı (Edward C. Tolman)

İşaret-Gestalt Kuramı;

- ⦿ Davranışçılıkla Gestalt'ın sentezidir.
- ⦿ Basit uyarıcı-tepki bağı yerine uyarıcı-tepki arasında ara değişkenler olduğunu savunur.
- ⦿ Ara değişkenleri organizmanın amaç, istek, tutumları belirler.

İşaret-Gestalt Kuramı'nın İlkeleri

Amaçlı Davranışçılık

- ⦿ Organizmanın uyarıcılara salt tepkiler değil, amaçları, istekleri, inançları ve tutumları doğrultusunda, amaçlarına ulaşmak için tepkiler vermesini ifade eder.

Örneğin;

- ▶ Bir öğrencinin istediği bölüme yerleşebilmek için çok çalışması

Örtük (Gizil) Sönme

- ⦿ Bireyin yaptığı davranışın amaca götürmemesi nedeniyle ortadan kalkmasıdır.

Örneğin;

- Derste hep parmak kaldırarak konuşan bir öğrencinin, yeni gelen öğretmenin parmak kaldırmayan öğrencilere de söz verdiğini görünce söz istemek için parmak kaldırmayı bırakması

Bütüncül (Molar) Yaklaşım

- ⦿ Davranışın anlaşılabilmesi için parçalar halinde değil bir bütün olarak ele alınması gerekliliğini ifade eder.

Örneğin;

- Bir bebek için kaslarının hareketlerinin bir öneminin olmaması, önemli olanın yürümeyi öğrenmek olması

Yer Öğrenme

- ⦿ Bireyin yaşadığı çevredeki yerler (mekânlar) ile ilgili farkında olmadan gerçekleştirdiği öğrenmedir.

Örneğin;

- Bir lise öğrencisinin, daha önce hiç postaneye gitmemiş olmasına rağmen, okuldan eve dönerken postanenin yerini soran birine postanenin konumunu detaylı olarak tarif etmesi

Örtük (Gizil) Öğrenme

- ⦿ Bireyin farkına varmadan, bilinçsizce yaptığı öğrenmedir.

Örneğin;

- Bir su tesisatçısına ihtiyaç duyan arkadaşına, daha önce hiç tanışmadığı veya hizmet almadığı bir tesisatçının adını ve adresini veren birinin kendi kendine “Ben bunu nereden biliyorum?” diye sorup ismini verdiği tesisatçının her gün kullandığı yol üzerinde olduğunu hatırlaması

Kateksis Öğrenme

- ⦿ Doğuştan gelen temel dürtü ve güdülerin belirli uyarıcılarla doyurulmasının öğrenilmesidir.

İkiye ayrılır:

Olumlu Kateksis

Dürtü durumuyla nesnenin bir araya getirilmesidir. (Dürtünün bireyi nesneye yaklaştırması)

Olumsuz Kateksis

Dürtü durumuyla nesnenin bir araya getirilmemesidir. (Dürtünün bireyi nesneden uzaklaştırması)

Örneğin;

- ▶ Acıkan bir Gaziantepelinin aklına ilk olarak lahmacun gelmesi (Olumlu kateksis)
- ▶ Bir Yahudi ya da Müslümanın içeriğinde domuz eti bulunan gıdalardan uzak durması (Olumsuz kateksis)

Bilişsel Senaryo

- ⦿ Bireyin içinde bulunduğu çevrenin davranış biçimlerini, hareketlerini farkında olmadan senaryolaştırmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Cenaze, düğün gibi merasimlerde insanların nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgili herhangi bir eğitim almadan bunu toplumsal çevre içinde geçirdikleri süreç içinde öğrenmeleri

En Az Çaba

- ⦿ Bireyin karşılaştığı problem durumuyla ilgili bilişsel haritaları kullanarak amaca ulaştıracak en kısa ve zahmetsiz yolu seçmesidir.

Örneğin;

- ▶ Bir öğrencinin girdiği sınavda karşılaştığı matematik sorularını, zamanı etkili kullanabilmek için mümkün olan en kısa yoldan çözmesi

Eşdeğer İnançlar

- ⦿ Bireyin amacını gerçekleştirebilmek için ikincil ihtiyaçlarıyla birincil ihtiyaçlarını eşdeğer hâle getirmesidir.

Örneğin;

- ▶ Bireyin para kazanma ile statüyü eşleştirerek çok para kazanmak için çaba göstermesi (Gerçek amaç: Statü elde etmek, Alt amaç: para kazanmak)

Alan Beklentileri

- ⦿ Bireyin bir işaret gördüğünde onu başka bir işaretin izlemesini beklemesidir.

Örneğin;

- Öğrencilerin önceki yaşantılara dayanarak öğretmenlerinin sınıfa bilgisayarıyla geldiğinde öğretmenin dersi etkileşimli tahtayı kullanarak işleyeceğini düşünmeleri

Dürtü Ayrımı

- ⦿ Bireyin ihtiyaçları doğrultusunda davranmasıdır.

Örneğin;

- Bir bireyin eve geldiğinde ilk ne yapacağını o anki öncelikli ihtiyacının belirlemesi; açsa mutfığa, yorgunsa yatak odasına yönelmesi.

Alan-Biliş Yolları

- ⦿ Bireyin öğrendiklerini benzer durumlarda da kullanmasıdır.

Örneğin;

- Bir bireyin yağmurdan korunmak için bir çatının altına sığınmayı öğrendikten sonra bu davranışı çok sıcak bir havada güneşten korunmak için de sergilemesi.

BİLİŞSEL KURAMLAR

Bilişsel kurama göre;

- ⦿ Öğrenme, bireyin çevresine anlam verme sürecidir.
- ⦿ Birey, öğrenme sürecine aktif olarak katılır.
- ⦿ Birey, bilişsel bağlar kurarak öğrenir.
- ⦿ Yeni bilgiler önceki bilgilerle ilişkilendirilir.
- ⦿ Bilgiler bilişte birbirinden bağımsız olarak var olmaz, bilişe örgütlenerek yerleşir.
- ⦿ İçsel güdülenme ve pekiştirme başarı üzerinde daha etkilidir.
- ⦿ Kalıtsal etkenler (ör. zekâ) öğrenmede etkilidir.

Davranışçı ve Bilişsel Kuramların Karşılaştırması

Davranışçı	Bilişselci
Parçacı (Atomcu)	Bütüncül (Molar)
Ürün merkezli	Süreç merkezli
Otomatik	İnsani
Çevreci	Doğuştan
Öğrenilen, davranıştır.	Öğrenilen, bilgidir.
Refleksif, duyuşsal davranışlar	Algı, bellek, dikkat, anlamlandırma, yorumlama, problem çözme süreçlerine dayalı davranışlar

Gestalt Kuramı

Gestalt Kuramı'na göre;

- ⦿ Bütün, kendisini oluşturan parçalardan daha anlamlıdır.
- ⦿ İnsanlar uyarıcıları bütün ve eksiksiz olarak algırlar.
- ⦿ Bütünü oluşturan parçalardan çok, bu parçaların birbiriyle ilişkileri önemlidir.
- ⦿ Uyarıcıları anlamlandırmada en önemli faktör, çevreyi algılama biçimidir. Algı bir tür örgütlemedir.
- ⦿ Duyu organlarına gelen uyarıcılar; gruplanır, yorumlanır ve örgütlenir.

- ⦿ Kuramın öncü temsilcileri Wertheimer, Koffka, Lewin ve Köhler'dir.

Gestalt Kuramı'nın Temel İlkeleri

Algı

- ⦿ Bireyin beyninin birçok bağımsız ve anlamsız duyuyu birleştirerek bunları anlamlı bir örüntüye dönüştürmesiyle elde ettiği deneyimdir.
- ⦿ Algı, nesnel dünyanın öznel yorumudur.

Algıda Değişmezlik

- ⦿ Bir nesnenin koşullar değişse de aynı biçimde algılanmaya devam etmesidir.

Örneğin;

- ▶ Gece karanlığında göremesek de arabamızın sağ tarafında bir çizik olduğunu bilmemiz

Algıda Seçicilik

- ⦿ Bireyin uyarıcıları kendi ilgi, yetenek, ihtiyaç vb. durumuna göre algılamasıdır.

Örneğin;

- Bir arazi aracı almak istiyorsak trafikteki arazi araçlarının dikkatimizi daha çok çekmesi

Yanılsama (İllüzyon)

- ⦿ Bireyin bir uyarıcıyı olduğundan farklı bir biçimde algılamasıdır.

Örneğin;

- Ailesi misafirliğe giden ve evde yalnız olan birinin karanlıkta elektrik süpürgesini bir insana benzetip korkması

Sanrı (Halüsinasyon)

- ⦿ Bireyin gerçekte var olmayan bir uyarıcıyı varmış gibi algılamasıdır.

Örneğin;

- ▶ Bir çocuğun yüksek ateş etkisiyle yatağında köpek balıklarının yüzdüğünü söylemesi

Algısal Örgütleme Yasaları

Pragnanz Yasası

- ⦿ Zihnimizin uyarıcıları algılarken, bunları mümkün olan en iyi, en basit ve en anlamlı biçime dönüştürmesidir.

Pragnanz Yasası'na Bağlı Diğer Yasalar

Şekil-Zemin İlişkisi

- ⦿ Bireyin algı alanına giren baskın uyarıcıyı “şekil”, baskın olmayan, göz ardı edilen uyarıcıları ise “zemin” olarak algılamasıdır.

Örneğin; Öğretmen ders anlatırken öğrencilerin öğretmeni dikkatle dinlemeleri (öğretmen şekil, sınıftaki diğer uyarıcılar zemindir); o sırada yoldan geçen bir ambulansın siren sesiyle birlikte öğrencilerin dikkatinin öğretmenden siren sesine yönelmesi (ambulans sesi şekil, öğretmen de dahil diğer uyarıcılar zemindir)

Süreklilik (Devamlılık)

- ⦿ Aynı yönde olan biçimler, birbirinden farklı olsalar da bütün olarak algılanır. Göz sürekliliği ani değişikliklere göre daha iyi algılanmaktadır.

Örneğin; Yan yana koyulmuş çok sayıda noktanın bir bütün olarak algılanması

- ▶ Her bir sayfasına kaleye şut atan bir futbolcunun tek tek yapması gerekenlerin çizildiği bir defterin sayfalarının hızlı bir şekilde çevrildiğinde “şut atan bir futbolcu” görüntüsünün algılanması

Tamamlama

- ⦿ Bireyin tamamlanmamış durumda olan şekilleri, sesleri vs. tamamlayarak bir bütün oluşturmaktır.

Örneğin;

- Bir metni okurken metindeki bazı sözcüklerin bazı harfleri eksik olmasına rağmen bu sözcükleri eksiksizmiş gibi (tamamlayarak) okumamız

Benzerlik

- ⦿ Bireyin birbirine benzeyen nesneleri bir araya getirip gruplandırarak algılamasıdır.

Örneğin;

- Bir okuldaki tüm öğrencilerin aynı renk ve baskılı sweatshirt giydikleri için örgütlenerek ve başka okulun öğrencilerinden ayrı algılanmaları

Yakınlık

- ⦿ Birbirine yakın görsel öğeler grup olarak veya birbiri ile alakalı olarak algılanırken, birbirine uzak olan görseller ayrı olarak algılanmaktadır.

Örneğin; Bir bestenin notalarının birbirinden bağımsız, kopuk parçalar olarak değil bir bütün olarak algılanması

- Türkiye’de zeytin dendi mi akla öncelikle Ege Bölgesi’nin gelmesi

Phi-Fenomen

- ⦿ Bireyin sabit olan bir nesneyi hareket ediyormuş gibi algılamasıdır.

Örneğin;

- ▶ Hafif dik bir yokuşun bulunduğu bir yolda kırmızı ışıktaki ayağı frene basılı bir şekilde bekleyen bir sürücünün sol tarafındaki araç hareket etmesine rağmen kendi aracı hareket ediyormuş gibi hissetmesi

Basitlik

- ⦿ Bireyin diğer unsurların eşitliği durumunda basit, düzenli olan şekilleri daha kolay algılamasıdır.

Örneğin;

- ▶ Bir okul panosunu inceleyen birinin dikkatini daha çok, panoda yer alan düzgün kesilmiş, karmaşık olmayan afişlerin çekmesi

Gestalt Kuramı'nda Öğrenme Türleri

Kavrama Yoluyla (Sezgisel / İçgörüselsel) Öğrenme

- ⦿ Köhler'in maymunlarla yaptığı deneylere dayanır.
- ⦿ Bir problem durumuyla karşılaşan birey problemin bileşenleri arasındaki ilişkileri bir arada algılar ve çözüm için bir süre düşünüp çözüme aniden, bir anda ulaşır.
- ⦿ Çözüm genellikle hatasızdır.
- ⦿ Çözüm, diğer problemlerin çözümüne de aktarılır.
- ⦿ Zekâ düzeyi yüksek insanlar daha orijinal çözümler üretirler ve çözüme daha kısa sürede ulaşırlar.

Şu aşamalarda gerçekleşir:

- ⦿ Bireyin birçok deneme-yanılma yaptığı hazırlık aşaması
- ⦿ Bireyin bir süre beklediği, zihinsel deneme-yanılmalar yaptığı kuluçka (bekleme) aşaması
- ⦿ Bireyin çözüme aniden ulaştığı çözüm aşaması

Örneğin;

- Elektrikli süpürge­nin dolu olduğunu görüp boşaltmaya karar veren ve bunu nasıl yapacağını bil­meyen bir adam, önce haznenin kolunu tutup çekmiş ama hazneyi açmayı başaramamıştır. Bunun üzerine bir süre süpürgeyi incelemiştir. Aniden, hazneyi açabilmek için haznenin kolunu belirli bir açıdan tutarak çekmesi gerektiğini fark etmiş ve toz haznesini bu şekilde açmayı başarmıştır.

Üretici Düşünme

- ⦿ Gestalt ilkelerine dayalı, orijinal, içgör­üsel, problemin doğasını anlamayı gerektiren düşünce biçimidir.
- ⦿ Wertheimer tarafından geliştirilmiştir.

Wertheimer'a göre iki tür öğrenme vardır:

A Tipi Öğrenme

- ⦿ Bireyin problemi ezberlenmiş kalıplar, kurallar yerine mevcut koşulları göz önünde bulundurarak ele almasıdır. Problemi anlayarak, birden çok çözüm yolu düşünerek, esnek ve yaratıcı düşünmeyi (ıraksak düşünme) kullanarak çözmektir.

Örneğin; Doktor randevusu olan birinin hastaneye maskesiz girmek istememesi fakat maske bulamadığı için cebindeki peçeteyi birkaç kat yapıp kenarlarından da bir ip geçirerek maske gibi kullanmaya karar vermesi

B Tipi Öğrenme

☉ Bireyin problemi daha önceden belirlenmiş kurallarla, kalıplarla ele almasıdır. Mantıksal hataların ortaya çıkma olasılığı barındıran, transferin olmadığı, ezbere dayalı problem çözmedir. İşleve takılma ve zihinsel kurgu kavramları genellikle B tipi öğrenmeden kaynaklanır.

İşleve Takılma: Bir nesnenin sadece birincil işlevine takılıp o nesneyi yaratıcı bir biçimde farklı durumlarda kullanamamaktır.

Zihinsel Kurgu: Bir problemin çözümünü sağlayan yönteme takılıp kalmak, benzer problemler için alternatif çözüm yöntemleri üretememektir.

Örneğin; Sınav esnasında saçı gözünün önüne gelerek kendini rahatsız eden ve yanında tokası olmayan birinin kalemi toka gibi kullanmayı akıl edememesi

İz Kuramı (Koffka)

Koffka'ya göre;

- ⦿ Her çevresel yaşantı bireyin belleğini harekete geçirir ve onda izler bırakır. Bu izlere bellek izi denir.
- ⦿ Bellek izleri bütünlük arz eder ama eski bellek izleri yeni yaşantılarla birlikte yeniden yapılanmaya girer, değişime uğrar.
- ⦿ Bireysel bellek izleri bir bütün olarak izler sistemini oluşturur.
- ⦿ Öğrenme denen şey, yeni izlerin ortaya çıkmasından ibarettir.
- ✓ Not: Gestalt Kuramı'na göre unutma geri getirmedeki başarısızlık veya iz sistemindeki bozulma nedeniyle meydana gelir.

Örneğin; Bilginin geri çağırılmasını kolaylaştırmak adına bir öğretmenin öğrencilerine konuyu anlatırken konuyla ilgili çeşitli anahtar ifadeler öğretmesi (Geri getirmedeki başarısızlık nedeniyle unutmanın önüne geçme çabası)

İlke Transferi (Yer Değiştirme): Bir problemin çözümünde kullanılan ilkenin benzer problemlerin çözümü için de kullanılmasıdır.

Örneğin; Ucuz bir ürün alan ve ürün hemen kullanılamaz hâle geldiği için gidip yeni ve pahalı bir ürün almak zorunda kalan ve bu **defa** üründen çok memnun olan birinin aldığı her şeyde daha pahalı olanı tercih etmeye başlaması

Alan Kuramı (Kurt LEWIN)

Lewin'e göre;

- ⦿ Bir psikolojik davranış pek çok psikolojik davranıştan etkilenir ve bu psikolojik olgular bireylerin yaşam alanını oluşturur.
- ⦿ Yaşam alanlarındaki değişimler diğer her şeyi etkiler.
- ⦿ Her bireyin farklı yaşam alanı ve psikolojik gerçekliği vardır.
- ⦿ Yaşam alanı bir insanı etkileme olasılığından oluşur.
- ⦿ Bireyin yaşam alanı; açlık, hastalık, mutluluk, zenginlik, entelektüel donanım gibi bireyin psikolojik gerçekliğine etki eden durumlardan ve geçmiş, şimdi veya gelecekle ilgili tüm yaşantılarından oluşur.

Zeigarnik Etkisi: Bireyin tamamlamadıkları görevleri, tamamladıklarına göre daha iyi hatırlamasıdır.

Örneğin; Bir öğrencinin bir sınavdan çıktıktan sonra, çözmekte zorlandığı, çözmek için uzun süre harcadığı soruları kolaylıkla çözdüğü sorulara göre daha iyi hatırlaması

Bilgiyi İşleme Kuramı (Gagne, Miller)

- ⦿ Bilginin algılanması, işlenmesi, kodlanması ve ihtiyaç duyulduğunda geri getirilmesini inceler.
- ⦿ İnsan zihninin çalışma biçimini bilgisayarların çalışma prensibine benzetir.
- ⦿ Biliş; insan zihninin dünyayı, çevresini ve olayları anlamaya yönelik yaptığı işlemlerin tümüne verilen isimdir.
- ⦿ Bazı öğrenmeler insana özgüdür.
- ⦿ Bireyler öğrenme sürecinde etkindirler.
- ⦿ Zihin bilginin nasıl işleneceği konusunda genetik olarak programlanmıştır.
- ⦿ Bilgi işleme sürecini gerçekleştiren sistem, bilişsel süreçler ve yürütücü biliştir. Bu süreçleri kontrol eden sisteme yürütücü kontrol denir.
- ⦿ Bilişsel süreçler bireyden bireye farklılık gösterebilir.
- ⦿ Kuramın üç temel boyutu vardır:
 - ▶ Bellek Türleri
 - ▶ Bilişsel Süreçler

► Yürütücü Süreçler

Bellek Türleri

Duyusal Kayıt

- ⦿ Bilgi duyuşal kayıttā 1-4 sn. boyunca kalır.
- ⦿ Bilgiyi saklama süresi sınırlı, uyarıcı alma kapasitesi sınırsızdır.
- ⦿ Bilgiler orijinal hâliyle (işlenmemiş olarak) bulunur.
- ⦿ Kısa süreli belleğe aktarılmayan bilgiler yok olur.
- ⦿ Bilinçli olarak çalışan bir bellek değildir.
- ⦿ Gelen bilgiler algı ve seçici dikkat süreçlerinden geçerek kısa süreli belleğe aktarılır.

Örneğin;

- Her gün kullandığımız yolda karşımıza çıkan insanlar, araçlar, duyduğumuz sesler vs. hepsi duyuşal kaydımıza giren uyarıcılardır, çoğunun farkında bile olmayız ve birçoğu silinip gider.

Kısa Süreli (İşleyen/Çalışan/Aktif) Bellek

- ⦿ Duyusal kayıttan aktarılan bilgileri sınırlı süreliğine (20-30 sn.) saklar.
- ⦿ Kapasitesi sınırlıdır.
- ⦿ Bilinçli çalışır.
- ⦿ Her türlü öğrenmenin gerçekleştiği bellektir.
- ⦿ Burada bilgi, sunulduğu hâlinin aynısıyla değil, sadeleştirilerek, düzenlenerek, zenginleştirilerek saklanır.
- ⦿ Bilginin kodlandığı, anlamlandırıldığı, gruplandırıldığı, geri getirildiği bellektir.

Örneğin;

- Telefonuyla sosyal medyada gezinen ve o günlerde bir saç düzleştiricisine ihtiyaç duyan birinin karşısına çıkan reklamdaki bir ürünün dikkatini çekmesi ve reklam linkine dokunarak saç düzleştiricisini satın alması

Uzun Süreli Bellek

- ⦿ Kısa süreli bellekten aktarılan bilgilerin sınırsız süreyle saklandığı bellektir.
- ⦿ Kapasitesi sınırsızdır.

- ⦿ Bu bellekteki bilgiler kodlanmış (kullanıma hazır) hâlde bulunur.

Uzun Süreli Bellekte Bulunan Bilgi Türleri

Açıklayıcı

Kavramların, ilkelerin ve olgunların "ne" olduğuna ilişkin bilgi

Örneğin; Bir bilgisayarın ne olduğunun bilgisi

İşlemsel

Bir işin, davranışın "nasıl" yapılması gerektiğine ilişkin bilgi

Örneğin; Bir bilgisayarın nasıl kullanılacağına ilişkin bilgisi

Koşulsal (Duruma Bağlı)

Açıklayıcı ve işlemsel bilgilerin "nerede" ve "ne zaman" kullanılacağına ilişkin bilgi

Örneğin; Bir bilgisayarın nerede, ne zaman, hangi koşullarda kullanılacağına ilişkin bilgisi

Uzun Süreli Belleğin Alt Bölümleri

Anlamsal (Semantik) Bellek

Okulda öğrenilen bilgilerin depolandığı bellektir. Şemalar ve öğrenme ağlarından oluşur. Açıklayıcı bilgilerin bulunduğu bellektir.

Örneğin; "Bilgiyi İşleme Kuramı'nın temel ilkeleri nelerdir?" sorusunun cevabı anlamsal bellekte yer alır.

Anısal (Epizodik) Bellek

Kişisel yaşantıların depolandığı bellektir. 'Otobiyografik bellek' olarak adlandırılabilir.

Örneğin; Her zamanki doğum gününde yapılanların aksine bu yıl doğum gününde kendisine otomobil hediye edilen birinin bu doğum günü anısal belleğinde sıradan, çok sık tekrarlanan olaylara göre çok daha canlı ve güçlü bir yer tutar.

İşlemsel (Prosedürel) Bellek

Bir işlemin yapılışına ilişkin bilgilerin depolandığı bellektir. "Nasıl yapılır?" sorusuna verilen cevapların yer aldığı bellektir.

Örneğin; Bir çocuğun, babasından öğrendiği ıslık çalma davranışının işlem basamaklarını işlemsel belleğinde depolaması

Sıra dışı Bellekler

Fotojenik (Fotoğrafsı) Bellek

- ⦿ Çok az kişinin sahip olduğu; bir resmi ya da sayfayı kısa bir süre inceleyip bununla ilgili ayrıntılı görsel imgeler oluşturabilmeyi ve daha sonra bunları hatırlayabilmeyi sağlayan bellektir.

Örneğin; Bir ressamın kısa süreliğine gördüğü bir fotoğrafı bile ayrıntılı olarak resmedebilmesi

Flaş Bellek

- ⦿ Dramatik olayların çok ayrıntılı, canlı hatıralarını içeren bellektir. Flaş bellek sayesinde çaba harcanmadan kodlanan olaylar çok uzun süre hatırlanır.

Örneğin; Trafik kazası geçirmiş birinin korna sesi duyduğunda yaşadıklarını hatırlaması

Bilişsel Süreçler

Bilginin Duyusal Kayıttan Kısa Süreli Belleğe Aktarılmasındaki Süreçler

Dikkat

Duyusal kayıt istemli veya istemsiz olarak dış dünyadaki uyaranları içerir. Bu uyaranların zihinde yer edinebilmesi için ise dikkat gerekir.

Örneğin; Ders işlenirken sınıfta kendi arasında konuşunlar, kapının açık ya da kapalı oluşu, ışığın miktarı vb. tüm uyaranlar algılanır. Ancak öğretmenlerin anlattıklarına dikkat yönelti-lerek daha sonra hatırlanma sağlanır.

Algı

Zihne gelen uyarıcıların anlamlandırılıp yorumlandığı süreçtir. Uyarıcıların ham hâliyle yer aldığı duyusal kayıttan kısa süreli belleğe geçerken uyarıcılar yorumlanır.

Bilginin Kısa Süreli Bellekte Saklanmasıdaki Süreçler

Tekrar

- ⦿ Bilginin kısa süreli bellekte kalması süresinin (20-30 sn.) tekrarlarla uzatılması mümkündür.

Örneğin;

- Bir adamın, eşinin kimlik numarasını sorduktan sonra bir yere not edene kadar unutmamak için sürekli tekrarlaması

Gruplama

- ⦿ Kısa süreli belleğin sınırlı bilgi depolama kapasitesini artırmak için bilgilerin gruplandırılmasıdır.

Örneğin;

- Kişilerin cep telefonu numaralarını ya da kimlik numaralarını teker teker değil, gruplar hâlinde (2-2-2-2-3 veya başka bir şekilde) ezberlemeleri

Bilginin Uzun Süreli Belleğe Gönderilmesindeki ve Uzun Süreli Bellekte Saklanmasıdaki Süreçler

Örtük ya da Açık Tekrar

- ⦿ Bilginin uzun süreli belleğe aktarılması için tekrar yapmak bilginin kalıcılışmasını sağlar.

Örneğin; Sınav gününe kadar **en az 500** kelime ezberlemesi gereken bir öğrencinin o gün gelene kadar bu 500 kelimeyi sürekli tekrar etmesi

Kodlama

- ⦿ Kısa süreli bellekten gelen bilginin uzun süreli belleğe aktarılmasıdır.
- ⦿ Kodlama, anlamlandırma ile mümkündür.
- ⦿ İki türü vardır:

Otomatik Kodlama: Örtük ve tepkisel koşullanma yoluyla öğrenilen bilgilerin, psikomotor becerilerin ve alışkanlıkların kodlanma biçimidir. Yoğun çaba ya da dikkat gerektirmez.

Örneğin; Bisiklet sürmek için yaptığımız kodlama

Çaba Harcayarak Kodlama: Çaba ve dikkat gerektiren kodlama biçimidir. Okulda öğrenilen bilgilerin büyük çoğunluğu çaba harcayarak yapılan kodlamalardan elde edilir.

Örneğin; Fizik dersinde makinelerin çalışma prensibini çaba harcayarak kodlar ve öğreniriz.

Etkinlik

- ⦿ Bireyin bilgiye ulaşmada aktif olmasıdır.
- ⦿ Birey bilgiye etkin bir şekilde ulaşarak onu kendine özgü hâle getirir.
- ⦿ Birey süreçte ne kadar aktif olursa o kadar iyi kodlama yapar.

Örneğin;

- Yaparak yaşayarak edinilen bilgilerin daha kalıcı olması

Örgütleme

- ⦿ Farklı kavramların benzer özelliklerine göre gruplandırılmasıdır.

Örneğin;

- Marketlerde benzer nitelikteki ürünlerin (örneğin kimyasal içerikli bulaşık-çamaşır deterjanlarının ve fırın ürünlerinin) ayrı ayrı raflarda sergilenmesi

Ekleme (Genişletme)

- ⦿ Bilgiyi daha anlamlı hâle getirmek için yeni bilgi ile eski bilgilerin ilişkilendirilmesidir.
- ⦿ Kodlama için en etkili strateji eklemelemedir.

Örneğin;

- Bir matematik öğretmenin ondalık sayıları öğrencilerin daha önceden bildiği rasyonel sayılar ile ilişkilendirerek öğretmesi

Bellek Destekleyici İpuçları

- Öğrenme malzemesiyle sözel yapılar arasında anlamlı bağlar kurulmasını sağlamak için kullanılan yöntemlerdir.

Çeşitli türleri vardır:

Locı (Yerleşim)

Öğrenilmek istenen bilginin bilinen ortamlarla ilişkilendirilmesidir.

Örneğin;

- Bir dil bölümü öğrencisinin ezberlemesi gereken sözcükleri bir kağıda yazarak evdeki çeşitli ve ilgili nesnelerin üstüne yapıştırması

Zincirleme

Öğrenilecek bilgilerden birbiriyle ilişkili öykü oluşturmaktır.

Örneğin;

- Gestalt Kuramı'nın temel kavramlarının birlikte geçtiği birkaç sayfalık bir hikâye yazmak

Kanca Asma

Öğrenilecek her bir öge için 1'den 10'a kadar sayılarla belirli sözcüklerin eşleştirilmesi ve bu sözcüklerin geçtiği cümleler oluşturulmasıdır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin ezberlemesi gereken sözcükleri 1'den 10'a doğru numaralandırması ve bunlardan cümleler kurması

Anahtar Sözcük

Bilinmeyen bilginin bilinen sözcüklere benzetilmesidir.

Örneğin;

- İngilizcede “kalıcı” anlamına gelen “permanent” sözcüğünü unutmamak için bir öğrencinin “Kalıcı perma yaptırdım.” cümlesini kodlaması ve sözcüğü “perma” sözcüğünden hareketle öğrenmesi

İlk Harf (Akrostiş/Akronim)

Akılda kalacak olan kavramların ilk harflerinden bir bütün oluşturulmasıdır.

Örneğin;

- KPSS'ye hazırlanan bir öğretmen adayının Guthrie'nin alışkanlıklarını yok etme yöntemlerini yöntemlerin ilk harflerinden oluşturduğu "BEZ" akronimiyle aklında tutmaya çalışması

Kafiye-Ritim Oluşturma

Öğrenilmek istenen bilgiyle kafiye veya ritimli bir bütün oluşturmaktır.

Örneğin;

- Bir öğrencinin II. Mahmut dönemindeki gelişmeleri bir şarkıya dönüştürerek aklında tutmaya çalışması

Hatırlamayı (Geri Getirmeyi) Zorlaştıran Faktörler

Bozulma

Kullanılmayan bilgilerin hatırlanması zorlaşır.

Örneğin;

- Birinin, uzun süredir görüşmediği bir arkadaşının ismini hatırlayamaması

Yanlış Yerleştirme

Yanlış kodlanan bilgi hatırlanamaz.

Örneğin;

- Bir adamın, adı aslında “Kerim” olan birinin adını ilk tanışmada “Selim” şeklinde kodladığı için kişinin adını doğru hatırlayamaması

Bilgiyi Değiştirme

Yanlış öğrenilmiş bir bilginin doğru halini öğrenildikten sonra eski yanlış bilgi unutulur.

Örneğin;

- Kişinin adının “Kerim” olduğunu öğrendikten sonra adamın ona artık “Selim” dememesi

Karışma (Ket Vurma)

Öğrenilen bilgiler birbirinin hatırlanmasını engelleyebilir.

Örneğin;

- Yeni eve taşınan birinin hâla eski evinin adresini söylemesi

Öncelik-Sonralık Etkisi

- ⦿ Birçok bilgiden önce sunulanın diğerlerine göre daha kolay hatırlanması öncelik etkisi, en son sunulanın daha kolay hatırlanması ise sonralık etkisidir.

Örneğin;

- ▶ İstiklal Marşı'nın 10 kıtasını ezberlemeye çalışan bir çocuğun ilk 2 kıtayı çok iyi hatırlaması ama diğer kıtaları hatırlamakta zorlanması (Öncelik etkisi)
- ▶ Bir adamın, eşinin almasını söylediği market siparişlerinden eşinin en son söylediklerini hatırlaması, diğerlerini hatırlayamaması (Sonralık etkisi)

Yürütücü Süreçler

Yürütücü Kontrol

- ⦿ Tüm biliş süreçlerini denetleyen sistemdir.
- ⦿ Bireyin kendi öğrenmesinin iki temel yönünü denetler: Güdüsel süreçler ve bilgiyi işleme süreçleri.

- ⦿ Güdüsel süreçler bireylerin amaçları, tutumlarıyla ilgiliyken bilgiyi işleme süreçleri, bilginin duyuşal kayda alınması, kısa süreli belleğe aktarılması gibi süreçleri ve bu süreçlerde kullanılan stratejilerle ilgili tüm süreçleri kapsar.

Yürütücü (st/Meta) Biliş

- ⦿ st biliş, en kısa tanımıyla, kişinin kendi bilişsel süreçlerinin farkında olması ve bu süreçleri kontrol edebilmesi anlamına gelir.
- ⦿ üst biliş kişinin, kendini tanınması, amacını ve ihtiyaçlarını bilmesi, gerçekleştirmekte olduğu faaliyetleri izlemesi, değerlendirmesiyle ilgili kendi farkındalığını bulmasıdır.

Yürütücü biliş, bireyin;

- ▶ Ne ğrendiğinin,
- ▶ En iyi nasıl öğrendiğinin,
- ▶ öğrendiklerini nerede, ne zaman kullanması gerektiğinin

farkında olmasıdır.

Örneğin;

- ▶ Girdiği bir sınavda istediği sonucu elde edemeyen bir öğrencinin nerede hata yaptığını ve bu hatayı düzeltmek için neler yapması gerektiğini bilmesi